

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Barn, fattigdom och klass

Definitioner av och arbete med begreppen fattigdom och klass inom socialtjänstens

Barn- och Familjeenheter

Socionomprogrammet vt. -11

C-uppsats

Författare: Erik Frid och Eric Jansson

Handledare: Linda Lane

Förord

Först och främst vill vi rikta ett stort tack till alla socialarbetare som tog sig tid och lät sig intervjuas. Tack för att ni delade med er av kloka ord och intressanta tankar. Utan er hade denna uppsats inte varit möjlig! Tack också till vår handledare Linda Lane!

Abstract

Titel: Barn, fattigdom och klass – Definitioner av och arbete med begreppen fattigdom och klass inom socialtjänstens Barn- och Familjeenheter.

Författare: Erik Frid och Eric Jansson

Nyckelord: Barnfattigdom, klass, socialtjänst, socialt arbete

Vår studie undersöker hur socialarbetare inom socialtjänstens barn- och familjeenheter resonerar kring fattigdom och klass samt hur de definierar och konstruerar dessa begrepp. Den undersöker vilken betydelse socialarbetarna anser att begreppen har för barn och hur detta påverkar deras arbete. Vidare undersöker den vilken roll socialtjänsten som organisation har i arbetet med frågor kopplade till dessa begrepp. Sju intervjuer har genomförts med arbetare inom socialtjänstens barn- och familjeenheter och dessa har analyserats med hjälp av meningskategorisering. Studien visar att socialarbetarnas definitioner och konstruktioner av begreppen fattigdom och klass är komplexa och rymmer såväl ekonomiska som sociala element. De anser att begreppen påverkar barn och familjer på flera nivåer, till exempel genom att faktorer kopplade till begreppen kan innebära utestängning från många av samhällets arenor, samt att det påverkar förutsättningar och möjligheter i barns liv. Socialarbetarna beskriver att de både kan arbeta konkret med begreppen genom att till exempel hjälpa individer till utbildning eller arbete, men främst arbetar de genom i bred bemärkelse berikande insatser för att motverka begreppens negativa sociala dimensioner. Våra resultat visar att det finns en ovana hos socialarbetarna att reflektera över hur deras arbete kan vara ett led i arbete mot fattigdom och i att förändra klasspositioner. Vidare framkommer också att socialtjänsten som organisation genom brisfälligt samarbete mellan enheter, hög arbetsbelastning och spänning mellan allmänna och konkreta mål, inte uppmuntrar utan istället begränsar möjligheterna för socialarbetarna att arbeta med fattigdoms- och klassmässiga frågor. Det blir istället upp till varje enskild socialarbetare att tillfullo ta tillvara sitt handlingsutrymme för att kunna bedriva ett sådant arbete.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund och Problemformulering	1
2 Syfte och frågeställningar	2
2.1 Begrepp och förkortningar.....	3
3 Tidigare forskning	3
3.1 Förekomst av barnfattigdom och fattigdom i Sverige och internationellt.....	3
3.2 Risker med fattigdom	5
3.3 Sätt att motverka fattigdom	6
3.4 Socialtjänstens förutsättningar.....	6
4 Teorier och begrepp	7
4.1 Val av teori och begrepp.....	7
4.2 Human service organisationer	8
4.3 Begreppet fattigdom	10
4.3.1 Fattigdom i primära och absoluta termer	10
4.3.2 Fattigdom som relativt fenomen	11
4.3.3 Fattigdom som dualt begrepp.....	12
4.4 Begreppet klass – Teorier, perspektiv och idéer.....	13
4.4.1 Karl Marx och klasskampen.....	13
4.4.2 Klassbegreppets relevans	14
4.4.3 Webers flerdimensionella stratifikation	15
4.4.4 Bourdieu och kapitalbegreppen.....	16
5 Metod	17
5.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	17
5.2 Metodval.....	17
5.3 Litteratur- och informationssökning.....	18
5.4 Urval	19
5.5 Intervjuernas genomförande	20
5.6 Tillvägagångssätt vid analys.....	21
5.7 Validitet, Reliabilitet och Generaliserbarhet	23
5.8 Etiska överväganden.....	24

5.9	Förförståelse	25
6	Resultat och analys	25
6.1	Konstruktioner och definitioner av fattigdom	26
6.1.1	Barnfattigdom.....	27
6.2	Konstruktioner och definitioner av klass	28
6.3	Begreppens sammankoppling	30
6.4	Påverkan av fattigdom och klass	30
6.5	Begreppens effekter på arbetet	35
6.5.1	Olika sätt att arbeta med begreppen	35
6.5.2	Opinionsskapande	38
6.5.3	Handlingsutrymme	39
6.5.4	Skilda enheter	40
7	Sammanfattande slutdiskussion	43
8	Referenslista	48
9	Bilagor	51
9.1	Intervjuguide.....	51
9.2	Informationsbrev	53

1 Inledning

1.1 Bakgrund och Problemformulering

Under vintern 2010/2011 pågick en debatt i Sverige kring barnfattigdom och dess betydelse. En stor anledning till denna debatt var en rapport som beskrev en ökning av barnfattigdomen i Sverige (Salonen 2011). Rapporten visade att samtidigt som de flesta familjer i Sverige blir allt rikare och får det bättre ställt, sker en ökning av antalet barn som lever i fattigdom. Detta väckte starka reaktioner då flera politiker och debattörer menade att rapportens syn på vad som räknas som fattigdom var felaktig. Motdebattörerna menade att fattigdomsbegreppet som användes var alltför relativt, och att det egentligen är mycket få barn i Sverige som lever under fattiga förhållanden. Denna debatt synliggör en skillnad i synen på vad som egentligen räknas som fattigdom, samt vem som kan sägas vara fattig. De skillnader i synen på fattigdom som blev synliga under debatten har funnits länge. Det råder till exempel en stor oenighet bland forskare i synen på dessa frågor, och både svaren och lösningarna på problemen med fattigdom går ofta att härleda till ideologiska ställningstaganden (Rauhut 2006). Denna oenighet och kopplingen mellan de skilda ståndpunkterna och ideologi tycker vi blev synlig i debatten kring barnfattigdomen under vintern 2010/ 2011. Vi påverkades av debatten och av de inverknings de olika perspektiven i sättet att se på fattigdom faktiskt får för barnen. Hur kan det komma sig att en del personer nästan helt förnekar att det finns fattiga barn i Sverige, medan andra beskriver en ökning av andelen barn som är fattiga? Vad får denna diskussion för betydelse för barnen?

De personer i landet som rimligtvis borde ha störst kontakt med debattens huvudpersoner, alltså de fattiga barnen, är personal inom socialtjänstens barn- och familjeenheter. Då det finns flera olika definitioner av fattigdom finns det också olika sätt, även för socialarbetare, att förhålla sig till vad fattigdom är. Det finns inga självklara svar på vilken eventuell inverkan eller betydelse fattigdom har för de personer som de arbetar med eller vad som bör göras för att motverka fattigdom. Därför tycker vi att det vore intressant att undersöka några av dessa socialarbetares syn på fattigdom och mer specifikt barnfattigdom. Tanken på fattigdom kopplar vi även samman med klass, och därför tycker vi också att det vore intressant att se hur socialarbetarna reflekterar kring detta begrepp. Vad tänker socialarbetarna att fattigdom spelar för roll under barnens liv samt vad har de för möjligheter och vilja att arbeta med dessa frågor? Ser dessa socialarbetare att det finns samband mellan fattigdom och

klass samt hur anser de att dessa faktorer påverkar dels deras eget arbete, men även de individer som de arbetar med?

Det som gör att vi vill undersöka synen på just barnfattigdom, är bland annat den speciella och utsatta situation som barnen befinner sig i när det gäller försörjning och ekonomi. Med detta menar vi att barnen i princip alltid är utlämnade till vuxenvärldens försorg för sitt välbefinnande, och att detta på ett tydligt sätt blir synligt i frågor rörande försörjning och ekonomi. Inom socialtjänsten i Sverige idag finns en tydlig uppdelning mellan olika enheter och ansvarsområden. Denna uppdelning ser ofta ut så att frågor rörande handläggning av ekonomi är skilda ifrån frågor som rör övriga insatser som socialtjänsten beviljar. Vad har då socialtjänsten som organisation för roll i betydelsen som fattigdom och ekonomiska faktorer ges vid bedömning och utförande av insatser inom socialtjänstens barn- och familjeenheter?

Vi anser att denna studie är viktig då den kan bidra till att uppmärksamma hur socialarbetare idag arbetar och resonerar kring dessa frågor. Då vi inte funnit någon studie som belyser betydelsen av fattigdom och klass på detta sätt hoppas vi kunna vara med och höja kunskapsnivån inom detta område. Vi menar vidare att alla studier som bidrar till att exponera olika fenomen inom det sociala arbetets praktik även kan medverka till att sätta igång processer kring var eventuella förändringar bör komma till stånd.

2 Syfte och frågeställningar

Utifrån denna breda bakgrund har vi valt att avgränsa syftet till att undersöka hur socialarbetare inom socialtjänstens barn- och familjesektor resonerar kring fattigdom och klass samt hur de definierar, konstruerar och kopplar samman dessa begrepp. Vi vill undersöka vilken betydelse de anser att klass och fattigdom har för deras arbete samt på vilket sätt de eventuellt arbetar med dessa frågor. Vidare vill vi undersöka hur det går att förstå socialarbetarnas roll i organisationen, och de förutsättningar som finns för deras arbete, i relation till begreppen klass och fattigdom. För att specificera syftet ytterligare formulerar vi följande frågeställningar:

Hur konstruerar och definierar socialarbetarna fattigdom och klass? Vilka anledningar och faktorer ser de som orsaker till klass och fattigdom?

Vilken betydelse anser socialarbetarna att begreppen har för barns möjligheter i livet?

Vilken betydelse har dessa begrepp i socialarbetarnas arbete och vilken roll går det att se att organisationen spelar för deras handlingsfrihet och utrymme?

Hur går det att förstå socialarbetarnas utsagor i relation till olika teorier om fattigdom och klass samt om socialtjänsten som organisation?

2.1 Begrepp och förkortningar

Vi använder oss i denna uppsats av definitionen av barn hämtad från FN:s Barnkonvention, vilket innebär att vi med barn avser människor under 18 år (FN:s konvention om barns rättigheter 1989).

En kombination av begreppen arbetare, socialarbetare, informanter, respondenter och intervjupersoner används om vartannat. De betecknar de socialarbetare vi intervjuat och socialarbetare används även på ett allmänt plan i beskrivningen av teori samt tidigare forskning.

Förkortningar: BBIC = Barnets Behov I Centrum. Utredningsmetod inom socialtjänsten.

OECD = Organisation for Economic Co-operation and Development

3 Tidigare forskning

I följande avsnitt kommer vi presentera delar av forskningsområdet som vi anser är relevant för vår uppsats. För att belysa problemets omfattning kommer vi redogöra för förekomsten av fattigdom och barnfattigdom, både i Sverige och internationellt. Vidare beskrivs vilka risker som kan förknippas med att befinna sig i fattigdom, samt sätt att motverka densamma. Därefter redogör vi för olika organisatoriska aspekter som påverkar socialarbetare inom socialtjänsten.

3.1 Förekomst av barnfattigdom och fattigdom i Sverige och internationellt

Beroende på sätt att mäta ser omfattningen av barnfattigdomen i Sverige olika ut. Flera undersökningar under 2000-talet visar att mellan 147 000 (7,6 %) - 235 000 (12,3 %) barn lever i fattigdom i Sverige idag. De senaste siffrorna pekar på en ökning av barnfattigdomen under de senaste åren och att den största anledningen till detta är den kraftiga konjunkturedgång som inträffade 2008. Dessa siffror visar även att klyftorna mellan de

rikaste och fattigaste barnfamiljerna i Sverige ökar (Salonen 2011, Socialdepartementet 2004). Barnfattigdomen är mer än fem gånger högre bland barn med utländsk bakgrund jämfört med barn med svensk bakgrund. Risken för fattigdom är störst bland de familjer som nyss kommit till Sverige, men det kvarstår också tydliga skillnader gentemot familjer med svensk bakgrund efter att invandrade familjer varit i Sverige i tio år. Bland ensamstående föräldrar är förekomsten av fattigdom tre gånger så hög som hos barn med sammanboende föräldrar. Denna grups överrepresentation förklaras dels med att ensamhushåll maximalt har en inkomst, men även med att denna grupp genom sin utsatta position ofta erhåller olika typer av stöd från samhället. Genom att de i större utsträckning än sammanboende hushåll helt eller delvis är beroende av samhällets stödinsatser, blir de även mer sårbara inför förändringar av dessa stödsystem. Vidare varierar barnfattigdomens omfattning stort mellan Sveriges kommuner, och även mellan stadsdelar (Salonen 2011, Socialdepartementet 2004).

Inkomsterna i Sverige har förbättrats under de senaste tio åren. De som står för denna förbättring är de rikaste och medelklassen. De fattigaste har däremot knappt erhållit någon förbättring alls. Antalet socialbidragstagare minskade från mitten av 1990-talet fram till den ekonomiska kris som inträffade runt 2008. Anledningen till denna minskning är att riksnormen för ekonomiskt bistånd, trots årliga korrigeringar, inte alls utvecklats i samma takt som ekonomin i samhället i övrigt. Då inkomstnivåerna för att kvalificera sig för ekonomiskt bistånd är lägre idag än vad de tidigare varit, blir det färre som anses ha rätt till detta. Denna utveckling innebär också att de som uppstår ekonomiskt bistånd idag generellt sett är mycket fattigare än vad denna grupp var för tio år sedan (Halleröd 2010).

Barnfattigdomen i OECD-länderna ökade i 17 av 24 länder mellan 1995 och 2005. Danmark och Finland är de länder där barnfattigdomen är lägst, med nivåer under 3 %. Högst är nivåerna i USA och Mexico, där ca 20 – 25 % av barnen beskrivs som fattiga. Sverige har i denna mätning den fjärde lägsta förekomsten av barnfattigdom. Det finns samband mellan länder där staten avsätter mycket pengar på sociala transfereringar som gynnar familjer, och låg barnfattigdom. Vidare finns kopplingar mellan låg barnfattigdom och länder där staten har ett stort inflytande över marknadens villkor. Det främsta föremålet för OECD-ländernas sociala utgifter mellan 1995 och 2005 var sjukvård och pensioner, medan transfereringar som är riktade till barn inte var lika stora (Unicef report card no. 6 2005).

En studie av barnfattigdom i Storbritannien visar, i samstämmighet med svensk forskning, att det förekommer stora regionala skillnader i förekomsten av barnfattigdom. Vidare visar

studien att risken för ett barn att drabbas av fattigdom är störst i hushåll där föräldrarna är arbetslösa och/eller har låg utbildning. Risken är också större i stora familjer och bland invandrade minoritetsgrupper (Magadi 2010).

3.2 Risker med fattigdom

En rad riskfaktorer går att relatera till att som barn växa upp under fattiga förhållanden. Exempel på sådana risker är sämre utbildning och hälsa samt sämre möjligheter till att delta i fritidsaktiviteter. Andra exempel är att barn från fattiga familjer diskrimineras i större utsträckning än andra barn, och att de lever under mycket mer otrygga förhållanden (Salonen 2011, Stenberg 2006). Att som barn växa upp under fattigdom ökar risken att själv bli fattig i vuxen ålder. På samma sätt ökar chansen att som vuxen bli höginkomsttagare om man vuxit upp i en välbärgad familj. Om man en gång levit i fattigdom är också risken stor att man någon gång i framtiden blir fattig igen. Att under lång tid leva under fattiga förhållanden kan ha en negativ inverkan på individers självkänsla och möjlighet att delta i samhällslivet. Vidare kan fattigdom begränsa det sociala livet genom att flertalet sociala aktiviteter och upprätthållandet av relationer till viss del kräver ekonomiska resurser. Således har fattigdomen en social dimension (Socialstyrelsen 2010).

Halleröd och Larsson (2008) har undersökt om det finns kopplingar mellan fattigdom och andra välfärdsproblem. Resultaten visar att det centrala för ifall det ska finnas kopplingar mellan fattigdom och andra välfärdsproblem är hur en individ upplever sin situation, så kallad deprivation. Att vara fattig i rent ekonomisk mening behöver inte automatiskt innebära att man i större utsträckning än andra är drabbade av andra välfärdsproblem, som till exempel dålig hälsa. Det finns dock starka samband mellan att på grund av fattigdom uppleva sig som utestängd från det liv en individ egentligen önskar leva och andra välfärdsproblem (Halleröd och Larsson 2008). Det är alltså inte så enkelt att det går att säga att andra välfärdsproblem bekämpas genom att enbart bekämpa ekonomisk fattigdom.

Konsumtion har en roll i relation till fattigdom, då det i dag är ett sätt för människor att visa på delaktighet i samhället. För att uppnå delaktighet väljer individer att i större utsträckning konsumera sociala nödvändigheter istället för materiella sådana. Att följa de ”rätta” konsumtionsmönstren har blivit en viktig delaktighetsmarkör, och konsumtion blir alltså en viktig del av integrationen i samhället (Hjort 2010).

3.3 Sätt att motverka fattigdom

Palme och Kap (2010) hävdar att det mest effektiva sättet för att bekämpa fattigdomen är en kombination av olika socialpolitiska verktyg. Målet med sådana insatser ska vara att förändra strukturer som har visat sig innebära en ökad risk till fattigdom. För en ensamstående förälder vore det till exempel extra verksamt ifall ekonomisk hjälp skedde i kombination med andra insatser, som subventionerad offentlig barnomsorg. Ovanstående exempel visar på att fattigdomsbekämpandet inte enbart bör ses som ren ekonomisk hjälp. En inkludering av andra viktiga resurser som hälsa, utbildning och arbete, bör också ses som centrala medel i bekämpandet av fattigdom. Staten bör alltså göra det enklare för alla individer att integreras och aktivt kunna delta i samhällslivet, genom att erbjuda sådana resurser som förenklar en sådan integration (Palme och Kap 2010).

Arbete ses som en central aspekt för att motverka fattigdom. Detta inte bara för dess ekonomiska effekter, utan också för integrationen i samhället som arbete för med sig (Halleröd 2010). Kommuner har enligt Rauhut (2006) en liten påverkan på hur många invånare i kommunen som arbetar. Det som i största utsträckning påverkar ifall människor har arbete eller inte är istället den totala efterfrågan på arbetskraft som påverkas av ekonomiska faktorer på nationell och internationell nivå. Dessutom styrs arbetsmarknadspolitiken i Sverige till största del på nationell nivå. Kvar för kommunerna blir därmed att erbjuda stöd i form av socialbidrag till de medborgare som inte har arbete, för att på så vis också försöka minimera påverkan på barnen. Kommunen kan också stärka barns möjligheter till god utbildning och hälsa genom att avsätta tillräckliga resurser till exempelvis skolan.

3.4 Socialtjänstens förutsättningar

Ekonomiska faktorer är en av de vanligaste orsakerna till att ett barn blir aktuellt hos socialtjänsten. I dagens socialtjänst ses dock främst individuella psykologiska faktorer som orsak till att barn far illa. Föräldrarnas brister i omsorgen eller felaktiga handlingar är exempel på sådana faktorer. Enbart fattigdom ses formellt sett inte som något som är skadligt för barn. Med detta menas att socialtjänsten inte automatiskt ska ingripa till barns skydd på grund av fattigdom. Istället måste socialtjänsten formulera en familjs problem i termer av personliga avvikelser för att kunna legitimera ett ingripande. Socialtjänsten ägnar sig alltså åt individriktade insatser och fattigdom ses som ett kollektivt socialt problem som socialtjänsten inte sysslar med (Sundell et al 2004).

Organisatoriska förutsättningarna påverkar det sociala arbetets praktik. Socialarbetarna har dubbla uppdrag, då de både är representanter för en organisation och hjälpare av individer. Hur verksamheten där socialarbetaren verkar är organiserad, och de lagar och regler som styr denna, formar delvis dennes handlingsutrymme. Samtidigt har socialarbetare i regel en stor frihet att förvalta det utrymme som organisationen ger dem. Detta skapar situationer där socialarbetarens lojalitet prövas. Är det organisationen eller medborgarna som socialarbetaren främst ska hjälpa och företräda? Handlingsutrymmets komplexitet blir tydligt när det kommer till uppgiften att fördela resurser. Resurser i denna mening innebär inte enbart materiella ting, utan också till exempel samtal, och olika stödformer. Genom sin kunskap och erfarenhet måste socialarbetarna hela tiden göra val och ta beslut kring vilka resurser som ska fördelas och till vilka. Organisationens normer och regler är inte på något sätt neutrala eller objektiva utan bygger på politiska och ideologiska värderingar som skapar en så kallad *normativ praktik*. Denna normativa praktik, och per automatik även organisationens uppgifter och mål, förändras i takt med att de rådande värderingarna i samhället förändras, till exempel genom de olika socialpolitiska inriktningar olika regeringar har. Kunskap i socialt arbete blir således färgad av och konstrueras genom dessa normer; hur socialt arbete ska bedrivas på bästa sätt är därmed inte givet. Socialarbetaren har således ett ansvar att förhålla sig till organisationens normer och sitt eget handlande. Handlingsutrymmet och detta ansvar består också i att socialarbetaren har möjlighet att påverka organisationen vad gäller prioriteringar, mål och uppdrag (Svensson et al 2008).

Vi har nu beskrivit utbredningen av, riskerna med och sätt att motverka fattigdom och barnfattigdom. Dessutom har vi redogjort för organisatoriska förutsättningar som påverkar det sociala arbetets praktik. Dessa olika faktorer påverkar rimligen det sätt som en socialarbetare tänker om och arbetar med barnfattigdom. För att kunna analysera och förstå socialarbetarnas egna utsagor, kommer vi nu presentera vår teori- och begreppsapparat.

4 Teorier och begrepp

4.1 Val av teori och begrepp

Utifrån vårt syfte och våra frågeställningar har vi med självklarhet valt att använda oss av begreppen fattigdom och klass. Vi kommer i begreppsbeskrivningen inte använda oss av termen barnfattigdom, utan väljer här istället att skriva fattigdom, då beskrivningarna är av allmän karaktär. Även om vi menar att det i vissa sammanhang finns uppenbara poänger med

att använda begreppet barnfattigdom som separat begrepp, för att till exempel tydligt markera barnperspektivet, är det svårt att skilja de två begreppen åt, då barnfattigdom kan ses som ett resultat av familjens fattigdom. Vidare redogörs för en rad sätt att förstå begreppet klass. Men närmast följer en beskrivning av teorin om Human Service Organisationer. Denna teori har vi valt att använda oss av för att förstå de organisatoriska förutsättningarna för det sociala arbetets praktik.

4.2 Human service organisationer

Human service organisationer (HSO) går att översätta till människobehandlande eller människovårdande organisationer. Tydliga exempel på HSO är sjukvård och socialtjänst. Teorin om HSO beskriver vad som kännetecknar dessa organisationer, samt de villkor som råder för både arbetare inom organisationerna och de människor, eller klienter, som kommer i kontakt med dem. Följande beskrivning av HSO grundar sig på Yeheskel Hasenfelds (1992) teori om Human Service Organisationer, om ingen annan källa anges.

Det arbete som bedrivs inom olika HSO kan beskrivas som *kategoriserande, upprätthållande och förändrande*. Med kategoriserande menas till exempel att ställa diagnos eller att döma någon till ett straff. Med upprätthållande menas det arbete som syftar till att se till att en klient inte ska bli sämre på något sätt, och med termen förändrande arbete beskrivs målet som finns hos många HSO att förändra sina klienter på något sätt. Olika organisationer har olika fokus och mål för sitt arbete, och det blir därmed även olika var tonvikten av de tre arbetssätten ligger för dessa organisationer. Det är dock få organisationer som endast bedriver en typ av verksamhet.

Vad som kännetecknar arbete inom HSO är att det sker i vad som går att beskriva som ett gränsland. Dels har arbetaren att ta hänsyn till den organisation inom vilken denne är anställd, och dels ska arbetaren försöka möta de behov som klienterna han möter har. Här kan en motsägelse för HSO bli tydlig, då HSO dels är symboler för det omhändertagande samhället, och dels för en kontrollerande, byråkratisk maktapparat. Den som ska försöka hantera denna motsägelse och alltså dels förhålla sig till de lagar, regler, mål och instruktioner som kommer från organisationen, och dels ta hänsyn till klienternas individuella olikheter vad gäller motivation, kunskap, och sociala förhållanden, är alltså socialarbetaren.

Något som också kännetecknar HSO är att de ofta i hög grad är styrda av politiker. Det är politiker som fattar beslut om inriktning och regelverk för organisationerna, och detta görs

med hänsyn till allmänhetens krav och åsikter om vad organisationerna ska arbeta med. Då organisationer som drivs av stat, kommun eller landsting ofta är offentliga finns även en hög grad av insyn i arbetet som bedrivs. För många HSO finns även andra organisationer vars uppgift är att kontrollera att verksamheten bedrivs på ett korrekt sätt. Dessa förutsättningar gör att det finns en rad olika intressegrupper, som till exempel politiker, allmänhet, klienter och arbetare, som påverkar hur arbetet inom HSO bedrivs. Dessa olika intressenter har inte samma åsikter kring verksamheterna över tid, utan detta är något som förändras i takt med att övriga världen förändras vad gäller åsikter, ideologier och värderingar. Hur och på vilket sätt arbete med klienter ska bedrivas och hur fördelning av samhällets resurser ska fördelas är exempel på frågor som inte har några fasta svar. Svaren på dessa frågor måste hela tiden omprövas, och dessutom måste de legitimeras inför de olika intressenter och den omvärld inom vilken HSO verkar. Detta gör att verksamheterna inom HSO hela tiden måste ta hänsyn till samhällets förändringar och vara beredda att försvara sina arbetsätt för att legitimera dem. HSO är dock inte utsatta för en ensidig påverkan och kontroll från samhället, utan är även genom sina metoder och arbetsätt med och påverkar och formar omvärldens sätt att se på dess agerande. Ofta sker detta genom att det på olika sätt formuleras moraliska argument för varför deras arbete är nödvändigt. Legitimeringsprocessen av arbetet sker på så vis genom ständig dialog och omprövning. Kraven på legitimering av verksamheten blir ofta större under tider av ekonomiska kriser. Då samhället skär ned på offentliga verksamheter ökar kraven på resultatredovisning och effektivitet. Detta leder till att arbetare inom HSO ofta kan uppleva sitt arbete ifrågasatt och att de arbetar under ständig kris.

Något som vidare kännetecknar många verksamheter inom HSO är att de delvis styrs av allmänna ramlagar, som till exempel socialtjänstlagen (SFS 2001:453) med sina stora, öppna, mål. Dessa ramlagar lämnar ofta mycket utrymme till socialarbetarens tolkning av hur målen ska uppnås. Detta ställs emot att det ofta finns detaljerade regler och resultatkrav inom andra delar av organisationerna. Dessa två olika styrformer kan ibland kollidera och det kan vara svårt för arbetaren inom HSO att veta var fokus i arbetet ska ligga (Pettersson et al 2006).

De olika kraven, både inifrån organisationen och från omvärlden, gör att det kan bli svårt för arbetare inom HSO att utföra arbetet på ett tillfredsställande vis. Arbetaren måste ibland bortse från det som han eller hon anser är rätt eller välja en mindre bra metod på grund av att organisationen inte möjliggör något annat agerande. Det är alltså inte så enkelt som att utbudet av tjänster från HSO är organiserat utifrån det verkliga behovet från klienterna, utan det blir istället organisationerna själva som genom sin organisering av verksamheten

definierar klienternas behov. Att som arbetare se andra behov hos klienterna än de som kan tillgodoses kan leda till en känsla av otillräcklighet hos arbetarna inom HSO (Pettersson et al 2006, Lipsky 1980).

4.3 Begreppet fattigdom

Fattigdom är ett mångfacetterat begrepp som har olika innebörd och mening för olika människor. Talet om fattigdom skiljer sig ofta åt beroende på kontext och får ofta andra innebörder när diskussionen handlar om fattiga så kallade utvecklingsländer mot vad det får vid samtal som rör svenska eller västerländska förhållanden. Gemensamt för alla definitioner av fattigdom är att de är sammankopplade med normativt tyckande och ideologi om vilka orsakerna och anledningarna till fattigdom är (Rauhut 2006, Socialdepartementet 2004, Halleröd 1991). Vi kommer nu att presentera några olika sätt att definiera begreppet fattigdom.

4.3.1 Fattigdom i primära och absoluta termer

En grundtanke i en definition av fattigdom som ett absolut, eller primärt, fenomen består i att det alltid är en viss mängd av ekonomiska resurser som särskiljer de fattiga från de som inte är det. Det är alltså enligt denna definition möjligt att sätta en absolut gräns för var fattigdomsnivån går. Hamnar en person under denna specificerade gräns räknas denne som fattig. Denna gräns kan räknas ut genom att beräkna ett minimibelopp som ett hushåll anses behöva för att klara de nödvändigaste av utgifter. Det är ur denna tanke om fattigdom som vi idag har hämtat idéerna till våra socialbidragsnormer och existensminimum begrepp. Denna definition tar ingen hänsyn till olika levnadsförhållanden eller hur människor i realiteten lever. Därmed går det att säga att primära och absoluta fattigdomsdefinitioner också är indirekta (Halleröd 1991, Rowntree 1922). Till exempel är det ett vanligt sätt att mäta, och därmed i någon form definiera, fattigdom i Sverige genom att räkna antalet socialbidragstagare (Socialdepartementet 2004). All fokus i sådana definitioner finns alltså på ekonomiska resurser och inte alls på individuella skillnader i sätt att leva. Det land i vilket tanken om fattigdom som ett absolut fenomen har fått störst genomslag är troligtvis USA. Det amerikanska fattigdomsstrecket är ett tydligt exempel på en indirekt, absolut fattigdomsgräns. Denna gräns justeras inte i takt med det övriga samhällets standardhöjning. En grundtanke om förtjänsten med sådana tydliga absoluta, indirekta fattigdomsstreck är att det ska hjälpa till att identifiera och undanröja tveksamheter kring vilka som är fattiga, och därmed vilka som ska ha rätt att åtnjuta socialpolitiska insatser (Halleröd 1991).

Huvudkritiken som riktats mot indirekta och absoluta definitioner av fattigdom består av att dessa inte tar hänsyn till den sociala kontext i vilken individer befinner sig. Att individer har olika behov som de delvis själva inte kan påverka, som till exempel hyra eller sjukvårdskostnader, samt att individer använder sina resurser på olika sätt, tar dessa definitioner ingen hänsyn till. Kritikerna menar att människor genom dessa beskrivningar av fattigdom blir reducerade till ekonomiska variabler (Socialstyrelsen 2010, Halleröd 1991).

4.3.2 Fattigdom som relativt fenomen

Ett annat sätt att beskriva och förstå fattigdom är genom att beskriva det som ett relativt fenomen. Grundtanken är att fattigdom måste ses i relation till ett socialt sammanhang. Både när det gäller metoder för mätning av fattigdom och när det kommer till att definiera begreppet måste detta ske med hänsyn till det samhälle som undersöks. Begreppet relativ deprivation är centralt i detta sammanhang för att beskriva och definiera fattigdom. Deprivation innebär i detta fall att vara exkluderad från de allmänna sociala sammanhangen, vad gäller konsumtion och sociala aktiviteter. Deprivationen kan således vara av både materiell och social karaktär, och upplevelsen av denna kan skilja sig åt mellan individer. Den relativa delen av begreppet deprivation består alltså dels i att upplevelsen av deprivation kan skilja sig åt mellan individer, men även i att deprivation blir tydlig på olika sätt beroende av tid, kultur och kontext. Det går emellertid inte att sätta likhetstecken mellan deprivation och fattigdom då det inte är ovanligt att personer självvalt i något avseende avviker från det livsmönster som för tiden anses vara norm. Det viktiga är dock att individen ska ha *möjlighet* att leva i enlighet med den allmänna livsstilen; det är skillnad på att vara tvingad till att leva på ett visst sätt och att kunna välja. Om en individ upplever sig vara depraverad på flera områden i livet, så kallad multipel deprivation, går det dock att benämna denna som fattig. Denna beskrivning av fattigdom skjuter innebörden i begreppet från att handla om en skattning av ekonomiska resurser till en förståelse som har sin grund i social integration (Halleröd 1991, Townsend 1979).

Kritiken mot denna definition av fattigdom består i att fenomenet blir för relativt och helt frikopplat från fysiska kriterier. Skulle till exempel alla i ett land leva i svält, skulle det enligt denna teori inte finnas någon fattigdom då detta skulle vara det allmänna sättet att leva. Den som inte har mat för dagen behöver enligt denna teori inte vara mer fattig än någon som kan äta sig mätt, men som upplever deprivation på andra områden i livet (Socialstyrelsen 2010, Halleröd 1991).

Den definition som EU använder i sina mätningar av fattigdom innebär att personer som har en inkomst under 60 % av medianinkomsten i det aktuella landet bedöms vara fattiga (Salonen 2011). Unicef använder i princip samma definition, men har satt gränsen för fattigdom vid 50 % av medianinkomsten (Unicef report card no. 6 2005). Detta typ av mått är relativt på det viset att måttet är föränderligt både beroende av land och att medianinkomsten förändras över tid. Måttet innehar dock en absolut dimension i det att inga andra faktorer än rent ekonomiska tas i beaktning vid mätning och definition av fattigdom.

4.3.3 Fattigdom som dualt begrepp

Ett försök att kombinera motsatsparen absolut och relativ fattigdom är beskrivningen av fattigdom som ett dualt begrepp (Rauhut 2006). Med denna syn är fattigdom i grunden ett absolut fenomen; hunger och svält är till exempel alltid tecken på fattigdom oberoende av det sociala sammanhanget och dess relativa aspekter. Definitionen breddar dock begreppet till att innehålla även relativa termer. Även om det alltså finns en absolut innebörd i fattigdom måste det även förstås i relation till den sociala kontexten. Istället för att enbart betona ekonomiska resurser är det mer fruktbart att tala om människors förmåga att kunna tillgodose sina behov (Rauhut 2006, Sen 1999, Halleröd 1991). Detta är den relativa aspekten av det duala begreppet eftersom människors behov och förmågor skiljer sig åt. Människans behov kan indelas i fyra kategorier. För det första betonas förmågan att kunna tillgodose grundläggande materiella behov, som att kunna äta sig mätt och ha tak över huvudet. För det andra är det, i likhet med det relativa begreppet, viktigt för en individ att kunna vara integrerad i samhällets sociala liv, och inte uppleva någon form av utestängning. Den tredje aspekten av fattigdom är att en individ ska ha möjlighet att uppfylla olika sociala regler i samhället för att på så sätt undvika att känna skam. Är det till exempel i ett samhälle en regel att bära en viss typ av kläder, blir en oförmåga att leva upp till denna regel orsak till skamkänslor. Den fjärde aspekten av fattigdom är att inte ha möjligheten att välja hur man vill leva sitt liv. För att fånga in fattigdomsfenomenet betonar detta synsätt alltså att det är viktigare att tala om och undersöka människors förmågor till att tillfredsställa behov än att mäta ekonomiska resurser. Genom att fokus ligger på förmågor visas att det inte behöver finnas direkta samband mellan en viss mängd ekonomiska resurser och hur väl behoven tillfredsställs. En människa kan ha förmåga att med väldigt lite resurser tillfredsställa sina behov, och leva enligt normerna, medan andra behöver större resurser för att uppnå samma sak (Rauhut 2006, Sen 1999, Halleröd 1991).

Kritiken mot det duala fattigdomsbegreppet består främst i att det är mycket svårt att använda det praktiskt. Till skillnad från vid operationaliseringar när det gäller absoluta fattigdomsdefinitioner, där man enbart mäter individers resurser, måste man här även mäta individers förmågor att förvalta resurserna. Vidare måste en mätning av hur väl behoven faktiskt tillfredsställts äga rum. Därefter måste man till sist försöka skilja ut vilka individer som tvingats eller självmant valt att leva på ett sätt som avviker från normerna (Halleröd 1991). Att avgöra ifall ett val är gjort av fri vilja kan i filosofisk mening ses som i det närmaste omöjligt. Det har dock gjorts flera studier där man operationaliserat och utvecklat det duala fattigdomsbegreppet. Denna metod lanserades av Mack och Lansley (1985) och går ut på att man till en början samlar in information om *konsumtionspreferenser*, för att sedan jämföra dessa med det faktiska *konsumtionsbeteendet*. Denna metod för att mäta fattigdom benämns som konsensuell (Halleröd 1991, Mack och Lansley 1985).

Ovanstående beskrivningar av de olika sätten att definiera fattigdom visar på att fattigdom i allra högsta grad är ett heterogent begrepp. Olika tolkningar av begreppet och sätt att mäta fattigdom gör att det blir stora skillnader i vilka som definieras som fattiga. Därmed blir det också skilda synsätt kring vilka som ska inkluderas i samhällets socialpolitiska stödssystem samt vilka som blir föremål för socialtjänstens arbete.

4.4 Begreppet klass – Teorier, perspektiv och idéer

Teorier om klass försöker beskriva de strukturella orättvisor som finns mellan individer och grupper i ett samhälle. Olika teorier har olika fokus i sina förklaringar till vad det är som skapar och upprätthåller dessa klassmässiga skillnader (Crompton 1998). Vi kommer nu att beskriva några av de mest centrala teorierna om klass som är relevanta för förståelsen av vår empiri.

4.4.1 Karl Marx och klasskampen

Karl Marx är troligtvis den person som är mest sammankopplad med begreppet klass. Marx menar att en klass är och består av en grupp människor som alla delar samma typ av förhållande till produktionsmedlen. Han menar att det i huvudsak finns två olika sorters förhållanden till dessa produktionsmedel. Det första är att äga dem och den grupp som gör detta kallas kapitalister. Det andra är att sälja sin arbetskraft till kapitalisterna och denna grupp kallas arbetarklass. Mellan dessa klasser finns en konflikt som har sin grund i att arbetarklassen blir utnyttjad av kapitalisterna. Detta utnyttjande består i att en arbetare under

en arbetsdag producerar mer än vad det kostar att ha honom anställd. Detta överskott kallas mervärde och blir till profit för kapitalisterna, som kan använda detta helt fritt och av vilket arbetarklassen inte får del. Denna profit skapar hela tiden större ekonomiska klyftor mellan dessa båda klasser. Även om arbetarna får det bättre i absolut mening, i form av lön som gör att de kan tillfredsställa de grundläggande behoven, ökar hela tiden orättvisorna i takt med att kapitalisternas välstånd ökar. Marx kallar denna process utarmning, då arbetarna i relation till kapitalisterna blir fattigare (Giddens 2007). Motsättningarna mellan klasserna kommer enligt Marx leda till en öppen klasskamp där arbetarklassen blir medvetna om sin situation och samlar sig till ett kollektiv. Det är först när arbetarklassen förenat sig som en samhällsförändring blir möjlig. Detta konfliktperspektiv visar på hur Marx klassanalys främst beskriver hur samhället kan och bör förändras, samt vilka drivkrafter som finns bakom denna förändring (Engdahl 2006).

En som vidareutvecklat idéer från Marx är Erik Olin Wright. Ett av hans bidrag är att han fokuserar på medelklassen som han menar innehar en svårnämnbart position idag. Olin Wright beskriver att denna grupp har *motsägande klasspositioner*. Individer med yrken som har hög status, till exempel läkare och ingenjörer, är i normalfallet anställda av kapitalägare men har en betydligt större kontroll över sin arbetssituation än vad en person med ett mindre kvalificerat yrke har. Detta beror på att de genom sin utbildning är mer attraktiva för kapitalägarna och kan därför också ställa högre krav. Individer i denna grupp har genom sina färdigheter och sin yrkesposition olika grad av makt över sin egen situation och på detta sätt menar Olin Wright att medelklassen är en heterogen grupp. Han försöker beskriva hur denna grupp människor kan påverka och har kontroll över vissa delar av produktionen, samtidigt som de saknar kontroll över andra delar. (Giddens 2007, Olin Wright 2000)

4.4.2 Klassbegreppets relevans

Det har diskuterats och argumenterats mycket kring klassbegreppets relevans och plats i dagens postmoderna samhälle. Vissa menar att begreppet är dött och att det istället är andra faktorer än individers positioner i förhållande till produktionsmedlen som är avgörande för samhällets stratifikation. Det som har förts fram som avgörande faktorer för denna stratifikation är istället status och prestige som främst avgörs och visas genom individers konsumtion. Vidare menar klassbegreppets kritiker att det idag är fler som är förmögna och att det råder större konkurrens mellan företag, vilket gör att kapitalister inte innehar en lika självklart dominerande position och att klass inte ärvs på samma sätt som förr. Vidare menas

att klassbegreppet är tätt sammankopplat med ett kollektivistiskt tänkande och att klass genom samhällets individualiseringsprocess därmed helt förlorat sin relevans (Pakulski och Waters 1996). Dessa kritiker har inte fått stå oemotsagda. Exempelvis Crompton (1998) menar att det traditionella sättet att beskriva klass förvisso har glömt bort att ta kulturella och statusmässiga faktorer i beaktning med sin fokusering enbart på plats i produktionshierarkin, men att det ena inte behöver utesluta det andra. Hon menar istället att klass både består av ekonomiska och kulturellt statusmässiga element. Därmed är klassbegreppet inte dött, det har bara blivit mer komplext (Crompton 1998).

4.4.3 Webers flerdimensionella stratifikation

Weber använder de tre begreppen klass, status och parti för att förklara samhällets hierarkiska uppbyggnad. Webers klassbegrepp betonar, i likhet med Marx, att ekonomiska villkor spelar stor roll för vilken klass en individ kan sägas tillhöra. Han menar dock att klassuppdelningen inte bara har att göra med förhållandet till produktionsmedlen. Klasskillnader har enligt Weber inte bara med ägande att göra, utan bestäms även av en individs marknadsposition, som i sin tur avgörs av exempelvis utbildning och färdigheter. Individer blir genom dessa faktorer mer eller mindre attraktiva på arbetsmarknaden och får alltså starkare eller svagare marknadspositioner. Exempelvis en läkare har genom sin examen en stark och förhållandevis oberoende position på arbetsmarknaden, trots att denne inte nödvändigtvis äger eget kapital (Giddens 2007). Weber gör en distinktion mellan olika typer av marknader, som till exempel egendomsmarknad och arbetsmarknad, och beroende på vilken marknad diskussionen gäller får också begreppet klass delvis olika innebörder. På egendomsmarknaden bildas olika ägarklasser och på arbetsmarknaden olika yrkesklasser (Engdahl 2006).

Med begreppet status försöker Weber beskriva de skillnader som finns mellan sociala grupper i avseende av hur andra människor ser på och tänker om dem; kort sagt vilket anseende individer har i andras ögon. I det moderna samhället formas och visas människors status genom livsstilen. Livsstilen innehåller olika symboler, som exempelvis bostad, yrke och klädsel, som visar på och i andras ögon avgör en individs status. Statussymboler behöver dock inte bara vara av materiell karaktär, utan bildningsnivå och retorisk kompetens är också exempel på symboler för status. Han menar vidare att människor som delar statuserfarenheter även bildar ett kollektiv med gemensam identitet (Giddens 2007).

Parti är ett begrepp som med Webers definition betyder att en grupp människor genom sina gemensamma intressen, mål och bakgrunder går samman och strävar mot samma mål.

Partibildningar blir genom att flera människor samlas kring samma intressen en maktfaktor som kan påverka hierarkin i samhället, ibland utan hänsyn till klass och status (Giddens 2007).

Weber menar att de tre begreppen klass, status och parti kan ses som enskilda påverkansfaktorer för samhällets stratifikation, samtidigt som begreppen överlappar och påverkar varandra. Han erkänner att status och parti påverkas av klasskillnader men på samma gång kan status och parti påverka individers klasstillhörighet i ekonomisk mening. Det är till exempel enklare för en person från överklassen med mycket pengar att skaffa de rätta statussymbolerna. Samtidigt kan personer från arbetarklassen genom att skaffa sig rätt utbildning och tillskansa sig rätt statussymboler nå en position som innebär en rörelse uppåt på klasstegen (Giddens 2007).

4.4.4 Bourdieu och kapitalbegreppen

Pierre Bourdieu analyserar i sina studier vad det är som gör att makten och inflytandet i ett samhälle inte är likvärdigt fördelade och vilka processer som ligger bakom att klasssamhällets ordning reproduceras. Han menar att klasssamhällets uppdelning inte enbart beror på ekonomiska förhållanden. Bourdieu beskriver att en syn på klass i ljuset av endast ekonomiska termer ger en statisk och ofullständig bild av fenomenet. Förutom ekonomiskt kapital beskriver Bourdieu tre andra sorters kapital som tillsammans bildar grunden för en förståelse av klassbegreppet; kulturellt, socialt och symboliskt kapital. Med kulturellt kapital menas bland annat en individs utbildning, intressen och språkbruk. I begreppet ryms både materiella och symboliska faktorer som till exempel klädstil och sätt att föra sig. Det kulturella kapitalet påverkas i dagens samhälle av de många olika valmöjligheter som finns kring val av livsstil och kulturell smak. Med socialt kapital avsåg Bourdieu att beskriva de resurser som individer har genom sina sociala nätverk. Graden av socialt kapital kan avgöras genom storlek på nätverket, hur långvariga relationerna är samt kvalitén på relationerna. Symboliskt kapital liknar Webers statusbegrepp, och beskriver alltså vilket rykte eller anseende en person anses ha av omvärlden (Carle 2007, Giddens 2007).

De fyra formerna av kapital hänger samman och påverkar varandra, på det viset att innehav av en typ av kapital gör det lättare att komma i besittning av en annan sort. Ett gott socialt kapital kan till exempel genom de kontakter detta innebär göra det enklare för en individ att skaffa sig en bra anställning. Detta ökar det ekonomiska kapitalet, som i sin tur förbättrar möjligheterna till en konsumtion som kan påverka det kulturella kapitalet. Olika former av

kapital kan vidare ha olika innebörder och betydelse beroende på kontext och tid. Bourdieu använder begreppet habitus för att beskriva vad som ligger till grund för en individs förmåga att tillägna sig de olika formerna av kapital. Habitus utvecklas främst under uppväxten, men även kontinuerligt genom deltagande i olika sociala miljöer. Dessa erfarenheter formar individens sätt att agera och förstå världen; dess habitus. Olika habitus skapar alltså olika förutsättningar och möjligheter för människor att bli en del av de sociala sammanhang inom vilka de olika kapitalformerna utvecklas och förmedlas. Personer från de övre klasserna har ofta fått de värden som är premierade av samhället och anses vara de "rätta" införlivade i sitt habitus genom uppväxten, medan personer med andra klasstillhörigheter får kämpa hårdare för att göra dem till sina (Carle 2007).

5 Metod

I följande avsnitt beskrivs hur vi metodologiskt gått tillväga för att genomföra studien. Vi börjar med att redovisa vårt grundläggande vetenskapsteoretiska synsätt och hur detta har påverkat studien. Därefter följer en redogörelse kring val av metod. Vidare redovisas hur litteraturen och informationen vi använt oss av i studien sökts. Sedan följer ett avsnitt kring urvalet av informanter och tillvägagångssätt vid insamling av empiri. Efter detta redogör vi för vårt analysförfarande för att avslutningsvis diskutera studiens kvalitetssäkrande egenskaper, samt vår förförståelse.

5.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Vi anser oss ha vad som brukar beskrivas som en socialkonstruktivistisk vetenskapssyn. Detta innebär att vi inte ser kunskap som något objektivt och manifest, utan istället som något som skapas och uppstår i relationer och möten mellan olika individer och fenomen. Det finns därmed inga objektiva och klara kärnor av kunskap som är oberoende av tid och rum. Socialkonstruktivismen betonar även språkets betydelse i formandet av kunskap. Det är genom de språkliga mötena som kunskap formuleras, omskapas och konstrueras (Thomassen 2007).

5.2 Metodval

Forskningsämnet är det som bör styra valet av metod (Trost 2002). Då vårt syfte med studien är att ta del av socialarbetarens tankar, resonemang och upplevelser av klass och fattigdom anser vi att en kvalitativ forskningsansats är mest lämplig att använda sig av. Detta då syftet

med kvalitativa studier enligt Larsson (2005) är att nå kunskap om individers subjektiva upplevelser och livsvärldar och att låta individer med egna ord beskriva dessa upplevelser. En ideal målsättning med en kvalitativ studie är att försöka ”*se världen med den andras ögon*” för att försöka förstå den studerades tankar, upplevelser och känslor (Larsson 2005 s.92). Utifrån denna förståelse kan man sedan genom användandet av olika teorier och genom sin vetenskapsteoretiska syn, analysera den studerades utsagor.

Vi anser oss ha använt en abduktiv metodstrategi. Denna strategi innehåller såväl deduktiva som induktiva inslag. Deduktiv metod innebär att man som forskare helt utgår från hypoteser och teorier i sina problemformuleringar och analyser. Vid en induktiv metodansats försöker forskaren istället genom öppna frågeställningar vara så fri som möjligt från förförståelse och teoretiska föreställningar och istället utgå från den insamlade empirin vid analysförfarandet. Den abduktiva metodansatsen innebär en pendling mellan dessa två strategier (Larsson 2005). Rent konkret har detta inneburit att vi redan innan vi inledde vår studie hade tankar, idéer och förförståelse kring det vi ville studera, men att dessa även har förändrats och utvecklats under stora delar av forskningsprocessen.

För att samla in den empiri som ligger till grund för vår studie har vi använt oss av intervjuer. Vi valde denna metod då den, som Kvale och Brinkmann (2009) beskriver, lämpar sig väl för att få information om individers subjektiva tankar och upplevelser. Intervju som metod ger en möjlighet som få andra metoder att nå kunskap och förståelse av andra individers livsvärldar, då en väl genomförd intervju lämnar utrymme för den intervjuade att själv sätta ord på och beskriva sin tanke- och livsvärld (Kvale och Brinkmann 2009). Utifrån detta menar vi att intervju som metod är den mest relevanta och lämpliga för att besvara vårt syfte och våra frågeställningar eftersom vi i dessa just är intresserade av att undersöka socialarbetarnas upplevelser, tankar och konstruktioner i förhållande till begreppen klass och fattigdom.

5.3 Litteratur- och informationssökning

Då vi började söka efter litteratur och information fann vi inte några tidigare studier som behandlar ämnet med just den inriktning vi har, varken i Sverige eller internationellt. För att finna lämplig och användbar forskning fick vi istället bryta isär och bredda våra sökningar för att finna information som överlappar vår studies forskningsområde. Genom att göra detta fick vi många träffar på våra sökningar och en stor mängd information. Om svårigheten från början var att vi inte fann information som exakt matchade vår tänkta studie, fick vi nu istället vissa svårigheter med att avgöra vilken av informationen som var av relevans.

Vi har använt oss av följande databaser vid våra sökningar: LIBRIS, Gunda, Swepub, Artikelsök samt Social Services Abstracts och Sociological Abstracts. De ämnesord som var centrala i våra sökningar är följande: *barnfattigdom, child poverty, fattigdom, poverty, handlingsutrymme i socialtjänst, room to manoeuvre, social ojämlikhet, sociala klasser, Human services organizations.*

Informationen vi fått fram och valt att använda oss av består dels av beskrivningar av förekomsten och utbredningen av barnfattigdomen i Sverige och i andra länder. Incitamenten till att ha med detta i vår studie är att det fungerar som en grund som visar på att problemet existerar, och vad som för socialarbetare därigenom finns att arbeta mot. Vidare har vi funnit forskning om hur fattigdom kan motverkas och bekämpas. Denna del har vi med för att i ett större sammanhang kunna analysera socialarbetarnas utsagor kring vad de tycker är av betydelse i arbetet med klass och mot fattigdom. Annan forskning visar på vilka risker som finns med att som barn leva under fattiga förhållanden, samt hur fattigdom är kopplat till andra välfärdsproblem. Vi har även tagit med forskning om socialarbetares arbetssituation och vad som påverkar arbetet på socialkontoret. Detta vill vi ha med för att få en större förståelse kring de olika processer som ligger bakom socialarbetarnas tankar och handlande.

5.4 Urval

Vi har i enlighet med syftet valt att intervjua socialarbetare inom socialtjänstens barn- och familjeenheter. Vi har intervjuat både socialsekreterare med en myndighetsutövande position och socialarbetare som arbetar inom så kallade utförarenheter, och alltså saknar myndighetsutövande arbetsuppgifter. Vi valde att inkludera båda dessa grupper för att få en så bred helhetsbild som möjligt av de studerade fenomenen inom socialtjänstens barn- och familjeenheter. Genom att intervjua både myndighetsutövare och utförare fokuserar vi på fler än en del av socialtjänstens personal och visar även på flera sätt att arbeta med barn och familjer. Urvalet har också gått till så att vi sökt brett efter informanter över hela Storgöteborg. Vi såg en poäng i att ha informanter från flera stadsdelar och kranskommuner eftersom arbetssätten mellan de olika socialtjänstkontoren kunde tänkas skilja sig åt. Genom att vi alltså inkluderade socialarbetare som arbetar med samma målgrupp fast med olika arbetsuppgifter samt genom den geografiska spridningen, hoppades vi kunna få fram en bild som inte var allt för färgad av en viss specifik arbetsplats. Vi tyckte att det var intressant att genom en sådan spridning på urvalet undersöka ifall det gick att finna gemensamma nämnare i respondenternas svar som går utöver organisatoriska och geografiska gränser.

Vi valde att fokusera på socialarbetare från socialtjänstens barn- och familjeeenheter dels av den uppenbara anledningen att det är de som direkt arbetar med barn och dels för att vi var intresserade av att undersöka betydelsen av begreppen i denna enhet just för att de inte direkt arbetar med försörjning och ekonomi. Dessutom hade en undersökning som inkluderat hela socialtjänsten av uppenbara orsaker blivit för omfattande för denna studies tidsram.

Vårt urval av informanter består av sju stycken socialarbetare. Tre av dessa är män och fyra av dem är kvinnor och samma procentuella fördelning finns mellan utförare och myndighetsutövare. En av informanterna saknar socionomexamen, men har arbetat med socialt arbete i ca 20 år. De övriga är utbildade socionomer. Vi tycker att vi har nått den spridning av informanter som vi eftersträvade, då vi intervjuat socialarbetare från sex olika arbetsplatser och från fem olika stadsdelar eller kommuner.

Vid sökandet efter intervjupersoner använde vi oss delvis av de kontakter som vi upparbetat genom vår praktikperiod under socionomutbildningen. Tre av intervjupersonerna är sådana som någon av oss träffat under praktiken. Vidare gick vi tillväga genom att ringa runt till alla socialkontor i Storgöteborg för att försöka komma i kontakt med socialarbetare inom barn- och familjeeenheter som var villiga att ställa upp på en intervju. Denna ansträngning resulterade i de resterande fyra intervjuerna. En svårighet som det senast nämnda förfarandet bar med sig var att de personer som vi oftast, genom socialkontorens telefonväxlar, blev kopplade till var personer på chefspositioner. Då de flesta av dessa chefer verkade vara mycket upptagna och ansträngda av den pågående stora stadsdelsreformen, var det inte många av dem som var positiva till att låta sin personal ställa upp på intervjuer. I de fall då vi istället blev direkt kopplade till ”vanliga” medarbetare märkte vi en skillnad i det att de överlag var mer positiva till att förmedla information och de visade generellt större intresse. Rent praktiskt gick det sedan till så att vi skickade ut ett informationsbrev till den person vi pratat med och denne vidarebefordrade sedan informationen till sina kollegor. De socialarbetare som efter att de läst brevet var intresserade av att ställa upp på intervju hörde sedan av sig till oss.

5.5 Intervjuernas genomförande

Det första steget i själva intervju förfarandet var att skicka ett personligt informationsbrev till dem som meddelat att de ville ställa upp på en intervju. Detta brev innehöll kort information om ämnet, forskningsetiska regler samt den tid och plats som avtalats för intervjun.

Val av intervjustruktur ska styras av en studiens syfte och målsättning (Kvale och Brinkmann 2009). Vi använde oss av en halvstrukturerad intervjuguide som var uppdelad efter teman och innehöll förslag till frågor. Vi ansåg att det var en trygghet att ha vissa stora tematiska frågor förberedda, men ville med hänsyn till vårt upplevelsebetonade syfte även kunna ta hänsyn till de specifika intervjutillfällena och ha möjlighet att ställa följdfrågor. Vi ville således till viss del ge informanterna möjlighet att tala fritt kring ämnet. Intervjuerna genomfördes på platser som socialarbetarna valde. Oftast innebar detta att vi kom till deras arbetsplats, men två av intervjuerna genomfördes i grupprum som vi bokade på Göteborgs universitet. Intervjuerna varade mellan ca 45 och 70 minuter och vi använde oss av inspelningsutrustning för att dokumentera intervjuerna. Användandet av inspelningsutrustning innebär flera fördelar. Det ger intervjuaren möjlighet att vara aktiv och koncentrerad på själva intervjuerna här och nu eftersom man slipper anteckna eller registrera det som sägs på annat vis. Vidare innebär en inspelad intervju att empirin finns tillgänglig för forskaren att återvända till även efter intervjusituationen och tonfall och dynamik kan fokuseras bättre även vid ett senare tillfälle (Kvale och Brinkmann 2009).

Vi inledde våra intervjuer genom att ge våra intervjupersoner det Kvale & Brinkmann (2009) kallar för *orientering*. Detta innebär att vi berättade om syftet med vår studie och om hur vi praktiskt tänkt lägga upp intervjun. Vidare ville vi skapa en förtroendefull situation i vilken intervjupersonerna skulle känna sig trygga, för att på så sätt få så bra och intressant material som möjligt. Detta kan uppnås genom ett aktivt lyssnande och att intresse och förståelse för intervjupersonen visas. Vi försökte även i stor utsträckning att under intervjuerna genom frågor kontrollera att vi uppfattat intervjupersonernas utsagor på rätt sätt. Detta ökar kvalitén på intervjun och är ett sätt att undvika missförstånd och feltolkningar. Efter intervjun, då vi hade ställt de frågor vi velat ställa, frågade vi alltid intervjupersonerna ifall de hade något att tillägga eller om de tyckte att vi missat något väsentligt. Detta gjorde vi för att minimera risken att missa något av intresse, men också för att vara respektfulla gentemot informanten och den ansträngande situation som en intervju faktiskt kan innebära (Kvale och Brinkmann 2009).

5.6 Tillvägagångssätt vid analys

Direkt efter att vi gjort våra intervjuer satte vi oss ner för att reflektera kring det som sagts. Detta gjorde vi för att försöka fånga de känslor och tankar som intervjun väckt hos oss. Efter

att vi gjort ett antal intervjuer började vi inbördes tala om samband, likheter och olikheter mellan de olika intervjuerna, och man kan säga att vi redan då började vår analys.

I så nära anslutning till intervjutillfället som möjligt genomförde vi en transkribering av intervjun. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att det är viktigt att vara medveten om att en intervjuutskrift aldrig blir ett exakt återgivande av den ursprungliga intervjun, då det aldrig helt och fullt går att återge intervjuens kontext, som till exempel kroppsspråk. Genom att i utskriften återge en så stor del av intervjusamtalet som möjligt, med pauseringar, fyllnadsord och sammanhangsmarkeringar, har vi dock försökt att fånga intervjuernas dynamik så gott det går. Vi upplever att detta sätt att transkribera var lämpligt för vår studies syfte och frågeställningar, och det är alltid det som ska vara vägledande vid val av hur intervjun ska omvandlas från tal till text (Kvale och Brinkmann 2009).

För att analysera vårt material använde vi oss av vad som kan kallas meningskategorisering eller meningskodning. Denna metod hjälper forskaren att strukturera empirin och hitta mönster (Svenning 2003). Metoden går ut på att försöka finna likheter och olikheter i materialet och utifrån dessa skapa kategorier och teman (Kvale och Brinkmann 2009). Då vi transkriberat samtliga intervjuer skrev vi ut dessa i pappersform och läste igenom dem. Utifrån våra frågeställningar gjorde vi sedan upp kategorier under vilka vi sorterade empirin. Vi gick rent praktiskt till väga så att vi klippte isär stycken av intervjuerna och placerade de citat som föll under samma kategori bredvid varandra. Sedan gjordes ytterligare en kategorisering i underkategorier som vi kommit fram till under genomförande och läsning av intervjuerna. När kategoriseringen sedan var färdig tejpade vi fast de stycken som föll under samma kategori och underkategori på A3 papper för att på detta vis få en tydlig översikt över materialet. Genom detta grundliga kategoriseringsförfarande menar vi oss ha minimerat risken att missa relevant och intressant empiri.

Utifrån vårt socialkonstruktivistiska förhållningssätt menar vi att kunskap uppstår och konstrueras genom språket och i mötet mellan människor; kunskap är ett interpersonellt och dynamiskt fenomen (Thomassen 2007). Detta gör att vi inte ser oss själva som faktainsamlare som genom objektiv analys kan nå fram till den ”absoluta sanningen”. Istället menar vi att vår empiri har konstruerats och skapats genom en dialogisk process mellan våra respondenter, oss själva som studenter och teori. Som ett exempel upplevde vi att de flesta av våra respondenter genom intervjuens samtal, vidareutvecklade sina reflektioner och resonemang under tiden intervjuerna framskred och vi upplevde att våra frågor bidrog till detta. Således gör vi inte

anspråk på att ha tolkat fram den enda möjliga kunskapen genom vårt analysförfarande. De kunskaper som vi fått fram i analysen är de som uppstått genom just de kontexter och relationer vår studie inneburit. Med detta synsätt har vi i analysen betonat språkets roll; hur respondenterna talar om de olika fenomenen har därför varit av central betydelse (Larsson 2005).

Det finns olika sätt att presentera intervjuresultat och forskaren kan efter studiens syfte och mål välja presentationssätt (Kvale och Brinkmann 2009). Vi har valt att inte använda några namn eller beskriva vilka socialarbetare som säger vad vid användandet av citat i analysen. Detta sätt har vi valt då vi vill låta citaten tala för sig själva och för att vi vill ge exempel på olika röster från socialtjänstens barn- och familjeeenheter, och i analysen inte göra en sak av vem som med hänsyn till sin bakgrund sagt vad. Vi menar därmed att det inte är av vikt att presentera vilken socialarbetare som säger vad. Däremot har vi angett ifall det är en, några, flera eller samtliga socialarbetare som sagt något eller behandlat samma tema.

5.7 Validitet, Reliabilitet och Generaliserbarhet

Med en studies validitet menas hur väl denna mäter eller undersöker det den har för avsikt att undersöka. Reliabiliteten hos en undersökning syftar till att den ska kunna upprepas av andra forskare med samma resultat och inte störas av tid, plats eller intervjuare (Elofsson 2005). Dessa definitioner har sin grund i en positivistisk kunskapssyn där man menar att det är möjligt att mäta objektiva fakta. I kvalitativ forskning får dessa begrepp en annan innebörd. En intervjuare kan till exempel få andra svar än en annan beroende på hur personkemin stämmer med intervjupersonen. Olika forskare har också olika förkunskaper och kan göra olika tolkningar av samma intervju svar. Beroende på att kontexter och människor inte är statiska är det istället mer rimligt att förvänta sig olika svar. Reliabilitetsbegreppets relevans kan därmed ifrågasättas i kvalitativa studier (Kvale och Brinkmann 2009, Trost 1997). Validering kan i detta sammanhang ses som hur väl en forskare argumenterar för sina ställningstaganden och redovisar sitt tillvägagångssätt. Det är även viktigt att en forskare redovisar sin förförståelse ur vilken studien och kunskapen vuxit fram. Genom att som forskare hela tiden ha ett kritiskt öga till sin egen undersökning under hela forskningsprocessen, kan en undersökningens validitet stärkas. Vi anser oss ha försökt att i största möjliga utsträckning ha redovisat såväl vår syn på kunskap, vår förförståelse samt genomförandet av studiens olika steg på ett transparent sätt. Detta är viktigt för att ge läsaren en ärlig chans att själva bedöma undersökningens rimlighet. Under hela uppsatsprocessen har

vi dessutom inbördes kontinuerligt fört livliga diskussioner kring rimligheten i olika delar av uppsatsen. Vidare kan en studies validitet avgöras och säkras genom en öppen diskussion av alternativa tolkningar och förhållningssätt till studien (Kvale och Brinkmann 2009). Detta kan i vårt fall uppfyllas genom kontinuerlig handledning och kommande opposition.

Även begreppet generaliserbarhet kan anses ha sin grund i den positivistiska och naturvetenskapliga traditionen. Målet med studier i denna tradition är att genom statistiska analyser försöka säga något om ett större sammanhang utifrån ett mindre. I ett postmodernt sammanhang har denna strävan inte samma betydelse, utan det centrala har genom förståelsen av kunskap som något socialt och kontextuellt konstruerat, kommit att bli sökandet efter kunskap som är individuellt unik och kunskapens heterogenitet har därmed fått ett värde i sig. Det finns dock sätt att närma sig en generalisering även inom kvalitativ forskning. Genom att tydligt och logiskt argumentera för kopplingar mellan studier och allmänt vedertagen teori kan en så kallad analytisk, teoretisk generalisering uppnås (Kvale och Brinkmann 2009). Vårt mål med studien har aldrig varit att kunna göra statistiska generaliseringar, utan vi ser ett stort värde i studien genom att den lyfter fram exempel på några socialarbetares individuella utsagor och visar på deras verklighet, då detta kan ge en ökad förståelse för deras arbetssituation och föra fram exempel på åsikter som ryms inom dagens socialtjänst. En förhoppning med studien är även att den genom detta ska kunna leda till vidare diskussioner av det aktuella ämnet. Vi anser dock att rimligheten i att de utsagor vi fått del av även kan kännas igen på andra socialkontor kan ha stärkts utifrån att vi har haft en stor geografisk och organisatorisk spridning beträffande respondenter. Den största delen av det som analysen baseras på är utsagor som kommer från socialarbetare som arbetar på skilda arbetsplatser och med delvis skilda arbetsysslor, men som ändå alltså i stor utsträckning delar vad vi upplever vara gemensamma erfarenheter och uppfattningar.

5.8 Etiska överväganden

Vi har i vår studie utgått från vetenskapliga rådets etiska forskningsprinciper för samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning. Dessa innefattar krav på information, samtycke, konfidentialitet samt nyttjande (www.vr.se). Med informationskrav menas att studiens deltagare ska informeras om forskningsstudiens syfte. Detta har vi gjort, först via det brev som skickades ut då vi sökte informanter. Ytterligare ett informationsbrev med mer detaljerad information skickades sedan ut till de som meddelat att de ville ställa upp på en intervju. Samtyckeskravet innebär att forskaren redan innan intervjun ska vara överens med

respondenten om hur intervjun ska användas samt att respondenten ska vara införstådd i att denne när som helst under intervjun kan avbryta eller välja att avstå från att besvara frågor. Detta informerades informanterna om såväl i informationsbrevet som vid intervjutillfället, och samtliga lämnade muntligt samtycke. Kravet på konfidentialitet betyder att intervjupersonernas identiteter och privatliv ska skyddas, och att inget som kan röja något av detta får användas i studien (Kvale och Brinkmann 2009). Vi har bara angivit att studien genomförts i Göteborg, men utelämnat stadsdelar. Vi har inte heller använt några namn, varken fingerade eller verkliga, då vi inte såg att namngivning fyllde något syfte i studien. Nyttjandekravet går ut på att det material som samlats in endast får användas till nytta för studien. Detta kan vi garantera genom att det endast är studiens författare som har tillgång till det material som ligger till grund för studien (www.vr.se).

5.9 Förförståelse

Vi genomförde båda två vår praktiktermin under socionomutbildningen inom socialtjänstens barn- och familjeeenheter. En av oss praktiserade som socialsekreterare med en myndighetsutövande roll medan den andra gjorde sin praktik på en så kallad utförarenhet utan myndighetsutövande arbetsuppgifter. Vi har båda två genom praktiken fått en bild av att socialtjänstens arbete med barn och familjer till största del består av individriktat arbete. Vi har genom den förförståelse praktik, utbildning och arbete givit oss fått uppfattningen att påverkansfaktorer på en mer övergripande makronivå, som till exempel politiska beslut och socioekonomisk klass, ofta glöms bort, ges mindre utrymme eller negligeras i socialtjänstens arbete.

Tre av de som har intervjuats är personer någon av oss känner genom praktikterminen. Att vi kände dessa intervjupersoner kan tänkas ha haft betydelse för de svar vi fått under intervjun. Kanske hade dessa gett andra svar till personer de inte kände. För att försöka undvika en möjlig relationell påverkan på deras svar var det den av oss som inte kände intervjupersonen som ansvarade för huvuddelen av intervjun.

6 Resultat och analys

Vi kommer presentera våra resultat och vår analys som en enhet. I den första delen av detta avsnitt presenteras socialarbetarnas definitioner och resonemang runt begreppen, som tillsammans bildar konstruktioner av fattigdom och klass.

6.1 Konstruktioner och definitioner av fattigdom

Socialarbetarna presenterar inte några entydiga bilder av begreppet fattigdom, utan vi finner exempel på flera olika fattigdomsdefinitioner i deras resonemang. Dessa skillnader i sätt att tänka kring och tala om fattigdom är i enlighet med den mångfacetterade bild som även finns representerad inom forskning kring detta ämne, som vi tidigare presenterat.

Den av de fattigdomsdefinitioner som vi presenterat som minst av allt är representerad i våra respondenters resonemang är den om fattigdom som ett absolut fenomen (Halleröd 1991). Det finns dock en tendens från många av deltagarna i studien att inleda sina resonemang om fattigdom i ekonomiska och materiella termer.

Det här med att svälta eller inte ha mat till sin familj, att leva på existensens gräns på något sätt, att kämpa för sin överlevnad.

Här ser vi ett exempel på en socialarbetare som i sina första tankar och i sitt inledande tal om fattigdom dras åt att definiera fenomenet som avsaknad av materiella ting. Flera andra visar på samma mönster och en del talar också här om att det är ekonomiska skiljelinjer som skiljer ut de fattiga. Här ser vi en koppling till en absolut eller primär fattigdomsdefinition. Detta ter sig inte så märkligt då det är detta sätt att se på fattigdom som är ursprung till det existensminimum begrepp som inom socialtjänsten avgör vilka som är berättigade till försörjningsstöd (Halleröd 1991). Det är intressant att se att den första tanken för de flesta av de personer vi intervjuat verkar vara att fattigdom är ett materiellt och ekonomiskt fenomen. Kanske har detta sin grund i att det är detta sätt att tänka om fattigdom som är lättast att använda, och att tankesättet även vunnit legitimitet genom att det används i dagens socialtjänst i form av till exempel riksnormer. Alla socialarbetare gör dock därefter en vändning och för in relativa aspekter av fattigdom i sina resonemang.

Liksom att man inte kan göra det klasskamraterna gör, att det blir en utsatthet i att bli utpekad, inte få tillgång till samma arenor som andra får tillgång till.

Detta gör att vi menar att flertalet av dem har en dual fattigdomssyn i det att deras definitioner både innehåller absoluta och relativa resonemang. Talet ligger ganska nära den duala synen på fattigdom genom att man dels vill reservera, eller i vart fall inleda, talet om fattigdom till de som lider materiell eller ekonomisk nöd, men att det inte heller går att bortse från relativa aspekter (Sen 1999). Detta visas genom att alla, i likhet med citatet ovan, talar om att det innebär en fattigdom att på olika sätt vara utestängd från den allmänna samhällskontexten.

När deras resonemang sedan närmar sig mer specifikt svenska förhållanden kommer det att än mer handla om relativa delar, även om några socialarbetare vill poängtera att det även i Sverige finns personer som lever i en fattigdom som innebär att de går hungriga och inte har tak över huvudet. De relativa resonemangen kretsar kring fenomen som utestängning, resursbrist i bred bemärkelse samt individers egna upplevelser av sin situation. Med utestängning menar de till exempel att det är en typ av fattigdom att inte kunna vara med på sociala aktiviteter eller att inte vara en del av arbetsmarknaden. Därigenom breddar de talet om fattigdom till att inte enbart vara en fråga som rör ekonomi, utan till något som består av fler variabler än så. Något som samtliga vidare menar är centralt för både vem som definieras som fattig och för upplevelsen av fattigdom är individers möjligheter att göra val. En socialarbetare pratar om att till exempel leva som fattig konstnär och detta inte innebär att denne är fattig.

Ja den centrala skillnaden mellan låginkomsttagare under fattigdomsgränsen och fattiga är ju möjligheten att ta sig ur det. Av egen vilja, kan man ta sig ett jobb liksom. Och sluta måla sina tavlor /.../ Man har någonstans resurser att ändra på sin situation, att det är självvalt. Då är begreppet fattigdom bortdefinierat.

Detta sätt att resonera om valets betydelse i fattigdomsdefinitioner känns alltså igen från alla respondenterna. I deras relativa resonemang finner vi klara likheter med definitionen av fattigdom som relativ deprivation, genom att de betonar att fattigdom är att inte ha valmöjligheten att kunna delta i samhällslivet och att vara utestängd från sociala arenor; det som beskrivs som den ”allmänna livsstilen” (Halleröd 1991, Townsend 1979). Genom denna typ av resonemang menar vi att socialarbetarna ytterligare lämnar den absoluta synen på fattigdom då de beskriver hur det går att leva under ekonomiska definierade fattigdomsgränser och ändå inte vara fattig. Likaså menar de att en person som enligt samma gränser inte skulle betecknas som fattig i absolut ekonomisk mening, mycket väl kan vara det genom brist på andra resurser som hindrar möjligheten att välja en annan livsstil.

6.1.1 Barnfattigdom

Barnfattigdom ser alla intervjupersonerna som ett legitimt begrepp och nästan alla ser att det är värt att hålla separerat från fattigdomsbegreppet. Som skäl till detta anger de återigen vikten av att kunna välja och påverka sin livssituation. Här kommer även ansvarsaspekten av fattigdom in, då flera socialarbetare framhåller att barn inte själva går att hållas ansvariga för sitt uppehälle, och att de inte har något annat val än att lita till sina föräldrars omsorg. På

frågan ifall det finns poänger att skilja begreppet barnfattigdom från fattigdom svarade till exempel en socialarbetare enligt följande.

Ja, det tycker jag faktiskt för att det finns ju ofta ett argument kring fattigdom att man har ett eget ansvar och sådär, och det kan man ju i och för sig diskutera ideologiskt även när det gäller vuxna, men ett ansvar har man ju alltid, men ett barn kan ju inte ha ett eget ansvar över sin försörjning och sin ekonomi. Det är befogat att prata om barnfattigdom.

På grund av barns utsatthet och oförmåga att själva styra över sin situation menar de att barnfattigdomen är extra allvarlig, och att det därför är viktigt att lyfta fram barnfattigdom som ett separat begrepp. Denna anledning ser vi är lik den Rädda barnen har till att publicera rapporter om barnfattigdomens utbredning och effekter (Salonen 2011). Det går på samma sätt i socialarbetarnas resonemang att se att de anser att barnfattigdom är allvarligt, och att de därför är måna om att barnen inte ska bli osynliggjorda i fattigdomsdiskursen.

6.2 Konstruktioner och definitioner av klass

Något som är gemensamt i alla socialarbetares resonemang kring klass, är att de anser att det är ett komplext begrepp med många olika innebörder. Gemensamt är också att de ser att begreppets innebörd har förändrats under årens lopp och att begreppet idag är svårare att använda. Vi ser att de i sitt tal menar att det tidigare var mer relevant att prata om klass i de termer som Marx företräder, att klass består i människors förhållande till produktionsmedlen. Alltså att ekonomin är avgörande för en människas klasstillhörighet (Giddens 2007). Det framträder att många tycker att den marxistiska klassteorin är för endimensionell och aningen förlegad i relation till dagens samhälle. Flera av socialarbetarna tycker dock att ekonomiska förhållanden även idag utgör en del i samhällets klassuppdelning. Det är däremot tydligt att detta inte är någonting som de betonar i sitt tal om klass. Istället talar de om att det språk, tillgång till sociala nätverk, utbildning och de värderingar som en individ under uppväxten tillägnat sig är mer meningsfulla att tala om som de faktorer som skapar och reproducerar klasser. Denna bild av begreppet som de beskriver ligger nära såväl Webers teori om status som Bourdieus kapitalteori. Dessa båda teorier för in att en individ inte enbart är offer för strukturella omständigheter i skapandet av klass. Även om strukturella faktorer inte går att bortse ifrån, lägger de till att individuella färdigheter och förmågor är med och påverkar klasstillhörigheten (Giddens 2007). Detta synsätt är dominerande i socialarbetarnas konstruktioner av klass.

Sen så handlar mycket om vad man har fått med sig får språk, vilka värderingar man har, och liksom det är en slags tillhörighet som också formar vilken klass man tillhör. Man kan ju ha jobb liksom, och kanske lika bra löner som universitetsutbildade, men man kanske inte har tillgång till det akademiska språket vilket kan utestänga en från en del arenor. Det finns ju ofta olika värderingar inom de olika grupperna som formar en på olika sätt. Men sen så tänker jag att det här med klass är så komplicerat nu.

Komplexiteten i begreppet gör att flera av respondenterna ställer sig tveksamma till huruvida begreppet kan eller bör användas idag. Samtidigt menar samtliga att det existerar grupperingar i samhället men att gränserna mellan dessa är diffusa och vissa tycker därför att begreppet klass därför blir missvisande då det till synes verkar vara tätt sammankopplat med den marxistiska klassteorin. De beskriver till exempel att det idag inte på samma sätt går att tala om en arbetarklass och de finns en stor osäkerhet över vilken term som istället ska användas för att benämna den ”lägsta” klassen.

Ja, nä alltså de flesta som vi träffar i mitt arbete är ju underklass, säger man underklass!? Det kan man väl inte säga?! /.../ Jag gillar inte det begreppet faktiskt, för jag tycker att det blir så att vi är överklassen och där är underklassen.

Citatet ovan tillsammans med socialarbetarnas resonemang visar på en osäkerhet kring hur begreppet klass kan användas. En annan aspekt som av en respondent förs fram och som ytterligare problematiserar klassbegreppet och dess operationaliserbarhet är förekomsten av papperslösa flyktingar. I vilken klass eller kategori kan människor som inte existerar i något officiellt system placeras? Ytterligare en faktor som gör att några av våra respondenter finner svårigheter i användandet av begreppet klass är de diffusa positioner som de menar att flertalet från den så kallade medelklassen har. Som ett exempel på detta talar en socialarbetare om sin egen klasstillhörighet. I en mening är dennes position tjänstemannens med de friheter och fördelar som detta innebär, medan den genom lönenivån i traditionell mening rimligen borde klassas som arbetarklass. Olin Wrights teori om motsägande klasspositioner visar just på svårigheten i att kategorisera medelklassen (Olin Wright 2000). Detta känns här igen genom att vissa av respondenterna har svårt att placera in sig själva i någon klasstillhörighet. Därmed blir det naturligt att det är svårt att relatera till andra i termer av klass och på detta sätt kompliceras alltså ytterligare användandet av begreppet hos respondenterna. Denna upplevda svårighet känns igen från de teoretiska diskussioner som förts kring klassbegreppets relevans, vilka vi har beskrivit ovan (Crompton 1998, Pakulski och Waters 1996). Vi tycker oss dock se

att socialarbetarna menar att klass som samhällsfenomen i allra högsta grad är existerande då de alltså inte vänder sig emot att det finns grupperingar och uppdelningar i samhället. Hur dessa grupper ska beskrivas och om nödvändigheten att kategorisera individer i klasser är de dock mer tveksamma till.

6.3 Begreppens sammankoppling

Socialarbetarnas utsagor vittnar om att begreppen klass och fattigdom sällan används i deras dagliga arbete och att begreppen endast undantagsvis diskuteras mellan kollegor. Vi kan dock se att socialarbetarna i sina reflektioner om fattigdom talar om såväl ekonomiska som sociala aspekter och att detsamma gäller i reflektionerna runt klass. På detta sätt ser vi att det finns en sammankoppling mellan fattigdom och klass i begreppens bredaste bemärkelse, men att ekonomiska och materiella faktorer mer kopplas till fattigdom medan de sociala och kulturella aspekterna tydligare betonas i talet om klass. Vi upplever att respondenterna inte har några problem med att tala om och kategorisera individer i termer av fattigdom, även om det inte är självklart vad som ska avgöra en sådan kategorisering eller definiering. Begreppet klass har socialarbetarna dock betydligt svårare att använda, både i kategoriserande och definierande termer. Detta trots att det finns uppenbara likheter i resonemangen kring de båda begreppen. Som vi ovan visat talar socialarbetarna om uppdelningar och existerande hierarkier i samhället. Vi frågar oss därmed om anledningen till dessa svårigheter står att finna i klassbegreppets starka historiska sammankoppling med politiska ideologier som betonat klassteorins konfliktperspektiv (Engdahl 2006). Kanske är det detta som i dagens individualiserade samhälle för socialarbetarna skapar svårigheter att praktiskt formulera och använda klassbegreppet. Trots dessa svårigheter kommer vi nu att analysera de båda begreppen parallellt då vi anser att de definitioner som framträtt i socialarbetarnas utsagor kompletterar varandra och kan ge en djupare förståelse av hur klass och fattigdom kan påverka barn.

6.4 Påverkan av fattigdom och klass

Vi kommer nu gå vidare genom att beskriva vilka betydelser socialarbetarna anser att begreppen klass och fattigdom kan ha i barns liv, både genom direkta effekter och genom påverkan på barnens föräldrar som i sin tur får en inverkan på barnen.

Det framträder en tydlig bild av att intervjupersonerna anser att fattigdom och klass påverkar barn på flera olika nivåer. Ett perspektiv på hur socialarbetarna menar att det påverkar består i

att familjens ekonomiska och sociala situation skapar förutsättningar för barnen. Fattigdom och en utsatt klassposition påverkar dessa förutsättningar negativt. Flera av respondenterna talar om hur miljön hemma är central för om ett barn ska få tillgång till de verktyg som krävs för att ta till sig utbildning, språk och bli en välintegrerad samhällsmedborgare. De beskriver att det är i hemmet som ett barn får del av koder och kunskap om hur samhället fungerar. Vidare talar de om att förväntningarna hemifrån också är avgörande för framtiden. Denna kunskap och dessa förväntningar påverkas av fattigdom och familjens klasstillhörighet. De menar att det, i många familjer som kommer från en lägre klass och som på olika sätt är fattiga, saknas en tradition kring vikten av studier och att det där finns brist på det språk och den kultur som krävs för att få tillgång till vissa sociala miljöer.

Det beror på vilka traditioner man har i sin familj. Är det självklart att vidareutbilda sig så är ju det saker man har med sig, medan i andra familjer tycker man att det är fantastiskt om ens son tar studenten, han kanske är den förste i familjen. Det beror ju på vad familjen har för bakgrund och vad man har för förväntningar på sig.

Några av intervjupersonerna kopplar vikten av bakgrund och förutsättningar vidare till att det idag i Sverige finns en avsaknad av en arbetarkultur och att detta också skapar en stor utsatthet för de människor som lever utan någon egentlig klassidentitet och stolthet över sin livssituation.

Avsaknaden av en arbetarkultur gör ju att underklass verkligen blir en offerklass också, då är det ju ännu svårare att stå ut i den. Är man en duktig husmor med sina grytor och finner en stolthet i det, så kan man ju leva fattigt utan att vara underklass. Då kan man vara rejäl arbetarklass och vara stolt över det. Det finns ingen utsatthet i det.

En del respondenter menar att de personer som utgör denna ”nya underklass”, alltså de som står längst ifrån arbetsmarknaden och som är fattigast, har förlorat många möjligheter att delta i samhällslivet. Denna utestängning från arbetsmarknaden och därigenom även många andra sociala arenor skapar tillsammans med den roll hemmiljön har för barns tillvaro och framtid extremt dåliga förutsättningar för barn i dessa miljöer. De talar om vilka svåra förutsättningar det innebär för ett barn att växa upp i en familj där det finns en långvarig tradition att varken studera eller arbeta. De menar att dessa barn inte alls får samma möjligheter som andra barn att bli en integrerad del av samhället. Dessa resonemang om hemmiljön, traditionernas och förväntningarnas roll går tydligt att förankra i Bourdieus teorier om kapital och om hur habitus formar och skapar grund för de olika kapitalformerna. Vi kan se att socialarbetarna

anser att klass- och fattigdomsmässiga orsaker gör att barnens habitus blir format på ett sätt som gör att de får svårt att möta den normerande omgivningens krav på rätt sätt och att det därigenom uppstår krockar. Genom dessa krockar blir det svårare för barnen att känna sig som en naturlig del av det omgivande samhället, och deras grund för att ta till sig och utveckla olika former av kapital blir därmed svag (Carle 2007).

De förutsättningar som fattigdom och klass kan föra med sig för barnen och familjerna kan ta sig påtagliga uttryck. Flera av socialarbetarna vittnar om hur den påverkan som klass och fattigdom har på familjerna kan leda till att vissa konkreta saker i familjernas liv får låg prioritet. De menar att detta kan böttna i att man rent faktiskt inte har råd att ge sina barn vissa saker, men även i att påfrestningen som familjens livssituation ibland innebär gör att föräldrarna av olika anledningar prioriterar fel. Detta kan till exempel hos barnen ta sig uttryck i dålig tandhälsa, dåliga matvanor, avsaknad av glasögon trots att behovet finns eller otillräcklig hjälp med läxor.

Oftast sämre hälsa, det blir väldigt konkret, en enkel sak som vi ofta glömmar bort inom socialtjänsten är tandhälsa, kan vara mycket sämre, glasögon, det plockar man inte ut så det är barn som sitter och ser dåligt i skolan, alltså väldigt konkreta saker noterar vi, ett behov som aldrig blir tillgodosett /.../ Det är så mycket som de här familjerna måste få koll på så det hamnar lätt långt ner i deras egen prioritet.

Det här stämmer väl överens med tidigare forskning som visar att fattigdom definierat i termer av deprivation innebär en signifikant ökad risk för att drabbas av andra välfärdsproblem (Halleröd och Larsson 2008). Denna forskning fokuserar på vuxna människor, men genom våra respondenters utsagor kan vi på detta sätt visa exempel på hur även en tredje part, barn, drabbas av deprivationens effekter. En annan konkret effekt kan vara att barn utestängs från att delta i de aktiviteter som skolan arrangerar som kostar pengar. Flera av socialarbetarna beskriver att de är upprörda över att skolan fortfarande inte är gratis. De menar att skolan tar ut så kallade frivilliga avgifter för diverse aktiviteter som barn vill följa med på, samt att det ofta är krav att barn ska ha med sig matsäck hemifrån. De menar att vissa familjer faktiskt inte har råd att låta sina barn följa med på skolresan eller delta i aktiviteterna, medan andra familjer på grund av bristande resurser på andra områden än rent ekonomiska inte förmår att till exempel skicka med en fullgod matsäck.

Det finns ju det här också att skolan inte ska kunna ta betalt för olika aktiviteter. Då löser man det på det sättet att det är frivilligt att betala eller att... men det är frågan

om det finns någon frivilighet i det /.../ även på de här dagarna man har på skolan då man alltid kan köpa varmkorv, och köpa det och det, och det vill ju barnen ha. Så istället för att gå dit och inte kunna ge det andra ger, så kanske man gör något annat den dagen, stannar hemma.

De menar att skolan på detta sätt bidrar till att både rent faktiskt utestänga vissa barn från en del aktiviteter, men även till ett utpekande av de barn som alltid har med sig den torftigaste matsäcken. Vi menar att detta kan leda till att barnen upplever sig stigmatiserade och redan tidigt kan en känsla av att inte vara en del av den allmänna livsstilen grundläggas hos barnen. Genom att tillämpa perspektivet på fattigdom som relativ deprivation på denna företeelse går det således att säga att skolan är med och reproducerar effekter av fattigdomen genom att dessa till synes harmlösa avgifter faktiskt får en disintegrerande effekt (Townsend 1979). Här blir det också synligt att, som vi tidigare beskrivit, våra respondenters definition av fattigdom till stor del handlar om andra faktorer än rent ekonomiska.

Flertalet av våra respondenter talar alltså om att fattigdom och klass kan innebära utestängning och utpekande på flera sätt. I deras tal beskriver de hur de tror att dessa mekanismer blir tydligare för barnen ju äldre de blir. En anledning som de uppger till detta är att materiella ting blir allt viktigare i takt med att barnen då de blir äldre börjar jämföra sig med varandra. Några respondenter beskriver hur det viktigaste för barn i vissa åldrar är att passa in i kamratgemenskapen för att på så vis skapa sin egen identitet. Detta kan leda till konflikter i hemmet ifall föräldrar på grund av fattigdom är begränsade i sina möjligheter att ge sitt barn det andra barn har.

Ju äldre barnet blir så, desto svårare är det nog... bebisar, det är bara närheten som är det viktiga i stimulansen med föräldern, sen blir det ju mer materiellt, så är det ju, och kompisar har det och det. Då tror jag föräldrarna kan bli mer pressade, tonåringar som ska ha det senaste och så. Då tror jag föräldrarna blir mer stressade och därav kanske man svarar barnet på ett dåligt sätt för att man inte orkar.

Vi kan här se hur fattigdom kan få dubbla effekter i familjer. Dels kan det, som vi nämnt, innebära att barnen inte upplever sig passa in i kamratgemenskapen. Avsaknaden av de ”rätta” statussymbolerna, till exempel prylar och kläder, som är med och formar individens egen identitet såväl som grupptillhörighet, kan innebära en begränsning för barn från fattiga förhållanden i deras sökande efter tillhörighet och identitet (Giddens 2007, Engdahl 2006). Ovanstående beskrivning går också hand i hand med forskning som visar att konsumtion

spelar en väsentlig roll för upplevelsen av fattigdom, i form av konsumtion av delaktighetsmarkörer (Hjort 2010). Den andra effekten som detta citat illustrerar är att föräldrarna på grund av känslor av otillräcklighet och den stress som detta för med sig, kan få det svårare i sitt föräldraskap. Att barn och familjer bråkar över att barnen vill ha materiella ting menar vi inte är ovanligt. Vi menar att skillnaden för föräldrar som har det fattigt är att de faktiskt saknar möjligheten att välja. Här återkommer den betydelse som valet har för upplevelsen av fattigdom (Sen 1999, Townsend 1979).

En annan typ av stress som av respondenterna beskrivs som en vanlig följd av att leva i fattigdom är den som orsakas av samhällets krav och kontroll. Till exempel menar de att de krav som idag ställs på jobbsökande och att individer genom att göra olika saker måste bevisa sig värdiga att ta emot samhällets hjälp skapar en stress som ibland kan innebära en minskad fokusering på föräldraskapet. Man anger även att det förekommer stress hos klienter över att inte veta ifall pengarna ska räcka månaden ut. Detta menar socialarbetarna kan innebära såväl hälsorisker som att barnen får en oförutsägbar och otrygg hemmiljö.

De effekter som vi ovan beskrivit att socialarbetarna anser att fattigdoms- och klassmässiga faktorer för med sig, menar de kan resultera i skamkänslor samt att dåligt självförtroende och dålig självkänsla skapas hos barnen. Faktorer som vi tidigare beskrivit; föräldrarnas situation och den påverkan denna innebär för barnen, upplevelsen av att inte kunna delta i alla aktiviteter, att inte passa in i och ha tillgång till samhällets normer samt att, på grund av sin livssituation, få svårt att jämföra sig materiellt eller känslomässigt med andra barn, är någonting som socialarbetarna betonar skapar dessa känslor. Detta menar de har inverkan på barnen både just nu men även i deras framtida liv. I samstämmighet med forskning som visar att en uppväxt i fattigdom ökar risken för att själv bli fattig i vuxen ålder uttrycker socialarbetarna alltså tydligt att fattigdom och klass i allra högsta grad påverkar barns förutsättningar och möjligheter i livet (Socialstyrelsen 2010). Genom ovanstående materiella, sociala och känslomässiga effekter som de anser att fattigdom och klasstillhörighet kan föra med sig, har inte alla barn samma chanser att lyckas i livet.

Det handlar ju om självförtroende väldigt mycket klass, vad man tror sig kunna uppnå, vara värd eller, vad man kan identifiera sig som. Och det är ju det jag menar med att barnfattigdomen sätter spår hela livet sen, det blir ju väldigt svårt att gå ifrån det där, utan att drabbas av diverse skuld-känslor för att man har lyckats.

6.5 Begreppens effekter på arbetet

Vi har nu beskrivit hur socialarbetarna konstruerar och definierar begreppen klass och fattigdom. Vidare har vi visat på de effekter som de anser att de båda fenomenen har på barn och familjer. Vi ska nu gå över till att beskriva vilken påverkan dessa begrepp har på socialarbetarnas arbete.

6.5.1 Olika sätt att arbeta med begreppen

Som vi beskrivit i det föregående stycket menar flera av socialarbetarna att klass och fattigdom kan föra med sig högst påtagliga effekter. I de fall där fattigdomen är så tydlig att det faktiskt handlar om att någon klient har svårt att få pengarna att räcka månaden ut eller att det finns en ständig oro över ekonomin, vittnar socialarbetarna om hur detta innebär en påtaglig inverkan på deras arbete.

Ofta prioriterar det sig självt, för det är svårt att jobba med föräldrars föräldraskap om man inte har pengar som räcker till månadens slut.

Detta kan alltså innebära att socialarbetarna får göra saker som det kanske egentligen inte var tänkt att de skulle göra, alltså hjälpa till med rent praktiska saker för att sedan kunna gå vidare och arbeta med annat förändringsarbete. Detta kan yttra sig i att man till exempel hjälper till att söka fonder, åker med och storhandlar eller sorterar bland räkningar. I en del av deras beskrivningar ser vi att fattigdom är en faktor som kan leda till sådana arbetsuppgifter som anses vara något av ett måste, något som tar energi och fokus från deras verkliga uppdrag. I andra fall ser vi hur de i sina beskrivningar inte ser det som ett sekundärt arbete, utan som en del av ett större förändrings- och påverkansarbete. Effekter av klass och fattigdom blir i dessa fall inte något som hindrar det egentliga arbetet, utan det är det som blir till den faktiska fokusen i arbetet

Jag kan till exempel hitta ganska många vägar för att hjälpa unga till praktik, och praktik kan leda till jobb.

Ja alltså vi jobbar ju rent konkret med att söka lägenheter om någon behöver det, de kan få hjälp av sina behandlare att skriva CV. Jag tipsar om extrajobb.

De två citaten tycker vi visar på sätt där ett konkret arbete har skett för att stärka individers klassposition och för att hjälpa någon att lyfta sig ur fattigdom, såväl ungdomar som föräldrar. Genom att visa klienter vägar och att jobba för att de ska kunna ta sig in i samhällets olika

system, som till exempel utbildning eller bostads- och arbetsmarknaden, hjälper socialarbetarna klienterna till att få en förstärkt marknadsposition (Giddens 2007). Denna position förstärks genom att människor med arbetslivserfarenhet och bostad är mer attraktiva för andra arbetsgivare. Vidare stärker integrationen i samhällets system dessa individers samtliga kapitalformer. Ekonomiska i form av lön, sociala i form av kontakter och nätverk, symboliska i form av den status som ett arbete, en bostad eller en utbildning innebär, samt kulturellt genom möten med andra människor (Carle 2007). Exempel på denna typ av arbete var dock få, och vi ser utifrån deras beskrivningar att de flesta av socialarbetarna inte ofta arbetade såhär konkret. De verkade även som att få av respondenterna var vana att reflektera över hur deras arbete påverkade individers situation gällande klass och fattigdom. En del av respondenterna var även tveksamma till huruvida socialtjänsten egentligen bedriver arbete mot fattigdom eller för att förändra klasspositioner.

Det är ju att begränsa fattigdom i alla fall, men jag vet inte om det är att arbeta mot fattigdom. Det håller ju människor i fattigdom också, socialbidraget är inte mycket att leva på. Och det har heller aldrig varit tänkt att det ska vara något som man ska kunna leva på under en längre tid.

Här kan vi se ett exempel på en av flera utsagor från socialarbetarna där de inte tänker att socialbidraget är till för att minska fattigdomen utan endast för att minimera effekterna av en ekonomiskt utsatt position. Detta sätt att se på socialbidraget är inte så märkligt, då ett av de vanligaste sätten att mäta andelen fattiga i Sverige är just genom att räkna antalet socialbidragstagare och att dessa då per definition är fattiga (Socialdepartementet 2004). Underliggande i dessa resonemang finns en tanke om att det för att hjälpa en person ur fattigdom krävs andra insatser än bara rent ekonomiska, som till exempel genom att hjälpa människor till utbildning, praktik eller arbete.

Vi noterade emellertid att flera av respondenterna efter en stunds reflekterande kring sin arbetssituation i anslutning till fattigdom och klass gjorde bredare beskrivningar av hur de arbetar med dessa frågor. De återvände då till deras definitioner av fattigdom och klass i dess vida bemärkelse som bestod av en mängd olika element. Genom att göra detta framträdde fler exempel på hur de arbetar för att stärka individers klassposition och motverka fattigdom. En socialarbetare talar till exempel om hur ett beviljat bistånd i form av kontaktperson kan vara ett led i detta arbete.

Jag brukar inte tänka på att detta är ett sätt att hantera fattigdom. Men det är ju ett sätt att berika barnen. Att de får göra andra saker.

Detta sätt att tala om hur de kan arbeta för att berika barns liv i mer än ekonomisk mening, återfinns hos många av socialarbetarna. De menar att denna typ av insatser, i form av till exempel kontaktperson eller familjebehandlare, kan verka för att fylla luckor där familjen saknar resurser. De uttrycker vidare att sådana personer kan innebära en viss form av uppvägning i den brist på hopp och framtidstro som de tidigare beskrivit finns bland många familjer från fattiga förhållanden och utsatta klasspositioner. Sådana insatser anser vi kan vara med och ge barn tillgång till nya sociala miljöer och kontakter. Vi menar att socialarbetarna genom dessa insatser är med och bidrar till att öppna dörrar och visa på möjligheter som kan vara med och utveckla individers habitus (Carle 2007).

I sina beskrivningar av hur de arbetar med fattigdom och klass, beskriver flera socialarbetare att det är faktorer som alltid ska finnas med vid utredningar, även om just dessa begrepp inte används. Istället talar de om hur de alltid enligt den dominerande utredningsmetoden BBIC ska finnas ett avsnitt som behandlar faktorer som till exempel arbete, ekonomi, social integrering och boendesituation; den så kallade "basen". Samtliga socialarbetare som nämner detta menar dock att dessa faktorer sällan ges en hög prioritet i utredningarna.

Jag har nog aldrig läst en utredning som jag själv har skrivit, eller som någon annan har skrivit där basen är väldigt framträdande.

Men det viktiga är ju, det som prioriteras är ju barnets behov och föräldrarnas förmåga.

De två citaten ovan visar hur det som prioriteras i deras arbete är barnens behov och föräldrarnas förmåga. Trots att de, som vi visat tidigare, menar att fattigdom och klass tar sig uttryck i sådana faktorer som kan sägas ingå i BBIC basen och genom detta har en stor inverkan på barnen och familjernas liv, är detta inget som i praktiken prioriteras. De ser att dessa faktorer finns som bakomliggande orsaker till andra problem men det som fokuseras och som de anser sig kunna arbeta med är föräldraförmåga och barnens behov. I dessa behov verkar det alltså som att fattigdoms- och klassmässiga faktorer inte ges något större utrymme. En anledning till detta som kan kopplas till forskning är att fattigdom inom dagens socialtjänst inte ses som något som automatiskt innebär en risk för ett barn. För att göra en insats legitim, måste socialtjänsten och de enskilda arbetarna istället för att formulera insatser direkt mot

fattigdom omformulera dessa till att möta problemet som vore det en brist i personers förmåga (Sundell et al 2004). Utifrån socialarbetarnas utsagor kring betydelsen av fattigdom och klass för barn och familjer, och beskrivningar av deras sätt att arbeta med dessa faktorer, tycker vi oss kunna se ett exempel på sådana omformuleringar. Generella problem omformuleras alltså till att handla om specifikt individuella i termer av föräldraförmåga och barns behov. En socialarbetare är kritisk till detta sätt att arbeta där denne menar att en familj eller ett barns helhetssituation glöms bort och att socialarbetarnas arbete har blivit alltför specialiserat.

6.5.2 Opinionsskapande

Flera av socialarbetarna för fram att ett annat sätt att arbeta med klass- och fattigdomsfrågor är genom att lyfta fram det de på daglig basis ser. De menar att de skulle kunna fylla en viktig samhällslig funktion i att till exempel berätta om hur fattiga barn faktiskt kan ha det eller hur de tänker att fattigdom och klassposition påverkar familjer. Flera menar att starka röster från socialarbetare skulle kunna, och borde vara, ett viktigt påverkansverktyg för politiskt beslutsfattande. Därmed skulle de på en högre nivå kunna förändra situationen för fattiga barn och familjer.

Sen så tycker jag att vi har en uppgift egentligen eftersom vi är en yrkesgrupp som ser, att föra upp det på dagordningen också. För det är ju större frågor också än att man som enskild handläggare sitter och hanterar enskilda fall, det är ju en samhällsfråga, fördelning av resurser och så vidare. Där kan vi ju ändå vara några som kan beskriva att så här ser det ut i samhället just nu.

Trots att många av socialarbetarna beskriver hur de egentligen *borde* arbeta med ett sådant opinionsskapande arbete, vittnar de om att detta av olika anledningar sällan sker. Några ger dock exempel på hur ett opinionsskapande faktiskt utförs. Ett sådant sätt är att på en lokal nivå föra fram saker som missgynnar utsatta barn och familjer. Detta kan innebära att lyfta fram hur barn påverkas, som vi tidigare nämnt, av skolors ”dolda” avgifter för att få dessa skolor att upphöra med att ordna aktiviteter som kostar pengar.

En anledning de anger till att det ändå i så liten utsträckning bedrivs en opinion är att det finns en osäkerhet i rollen som kommunanställd. Några talar om att de är osäkra kring vad som är tillåtet att göra i ett sådant opinionsskapande. Det som påverkar denna osäkerhet är bland annat de olika lagar och direktiv som styr deras arbete, och vissa funderar även på var gränserna går för när man brister i sin lojalitet mot sin arbetsgivare kommunen. Detta är ett tydligt exempel

på hur en anställning inom en HSO innebär en dubbel lojalitet (Hasenfeld 1992).

Socialarbetarnas exempel tyder på hur svårt det kan vara att balansera mellan att å ena sida göra det bästa för sina klienter, genom att i det här fallet lyfta det man ser till en högre nivå, och att å andra sidan göra det som organisationen kräver och vara lojal mot denna. En annan och kanske tydligare anledning till ett opinionskapande arbete inte bedrivs är att det försvinner i mängden av arbetsuppgifter som måste utföras. Detta leder oss vidare in på socialarbetarnas handlingsutrymme.

6.5.3 Handlingsutrymme

Flera av de socialarbetare vi intervjuat talar om att de har en väldigt pressad arbetssituation. De beskriver hur de får att minska arbetsbelastningen får direktiv från chefer och av organisationsledningen som handlar om att bara göra det mest nödvändiga.

I ett sånt yrke som vi har så får man i ganska stor utsträckning lära sig att håll er till ert uppdrag! Och det är också en fråga om att man inte ska bränna ut sig, för om man tittar på vad det står att vi ska göra, och det är väldigt brett egentligen; vi ska vägleda, vi ska finnas till på alla möjliga sätt och vi ska svara på allmänhetens frågor och vi ska göra allt möjligt. /.../ Alltså det är inte möjligt och därför blir det, det här med att: Ditt uppdrag, vad är ditt uppdrag?! Och att sträcka sig utanför uppdraget, det är att lägga lite extra krut, och det har man egentligen varken tid eller förmåga att göra alltid för man kanske knäcker sig själv på kuppen också.

Citatet illustrerar att socialarbetarna inte bara har att hantera en pressad arbetssituation, utan även ett uppdrag som på många sätt upplevs stort och diffust. I talet om klass och fattigdom framträder att dessa faktorer är sådana delar av socialarbetarnas uppdrag som lätt hamnar i periferin. Det som fokuseras blir istället de mest uppenbara problemen, sådana som är ”enklare” att identifiera och utforma insatser för. För att arbeta med frågor som hamnar utanför det direkta uppdraget måste alltså socialarbetarna själva göra en extra ansträngning och mer än vad som krävs från organisationen. Med andra ord måste socialarbetaren ta tillvara och använda sig av sitt handlingsutrymme. Informanterna beskriver hur det blir upp till varje arbetare själv att avgöra huruvida man vill göra dessa extra ansträngningar. Att se problem som man inte orkar eller har tid att göra någonting åt, tror vi kan leda till det som teorin om HSO beskriver som otillräcklighetskänslor hos socialarbetarna (Pettersson et al 2006, Lipsky 1980).

Jag får ärendet, jag ska få honom till skolan. Men så ser jag mycket mer saker, fattigdom, vilket kan spegla sig i många saker, både ekonomiskt och känslomässigt, och då är det ju det jag egentligen ska jobba med, skolan är inte så jävla viktig i det läget. /.../ Alltså problemet ser annorlunda ut än mitt uppdrag gör. Ska jag då hålla mig till mitt uppdrag? Ja visst, jag kan säkert sparka upp honom varje morgon och få iväg han till skolan, men till vilken nytta!?

Här ser vi ett exempel på en socialarbetare som utnyttjar sitt handlingsutrymme till att gå utanför sitt ursprungliga uppdrag och arbetar med det denne anser är det egentliga, bakomliggande problemet. Detta kan kopplas till forskning om att socialarbetare i stor utsträckning måste använda sin egen erfarenhet och kunskap för att bestämma hur handlingsutrymmet ska utnyttjas och användas (Svensson et al 2008). Att döma av respondenternas svar så är klass och fattigdom alltså sådana områden av det sociala arbetet som inte automatiskt inkluderas i deras uppdrag. Även om flera beskriver hur det egentligen ingår i deras arbete genom socialtjänstens portalparagrafer, så är det inte specificerat *hur* detta arbete ska bedrivas. Genom en avsaknad av direkta direktiv blir det svårt för dem att själva komma på hur arbetet ska bedrivas, och det kräver dessutom ytterligare ansträngning. Socialarbetarna vittnar alltså om att det är de tydliga uppdragen som är de som de uppmuntras att arbeta med. Även om det blir tydligt för dem att flera problem kan ha sin grund i klass- och fattigdomsmässiga orsaker blir de således inte uppmanade av organisationen att arbeta med frågor som rör klass och fattigdom. Det blir istället upp till varje enskild arbetare att utifrån sin moral och ork avgöra ifall det blir hanterbart att gå utanför det ursprungliga uppdraget eller att se att även dessa faktorer faktiskt ska inkluderas i uppdraget. Det kan dock vara svårt att som enskild socialarbetare förhålla sig både till organisationens allmänna krav på att till exempel verka för individers lika villkor, och till de specifika uppdragen och målen. I likhet med teorin om HSO kan vi här se hur denna spänning i socialtjänstens till synes mångbottnade uppdrag kan leda till svårigheter för socialarbetarna i deras yrkesutövning (Hasenfeld 1992). Vidare ser vi att socialtjänsten som organisation kan bli till ett hinder, snarare än ett verktyg, för den enskilde socialarbetaren att arbeta med frågor som rör klass och fattigdom.

6.5.4 Skilda enheter

En aspekt som flera av socialarbetarna menar påverkar arbetet mot främst fattigdom, men även möjligheten att arbeta med klassmässiga förändringar, är den organisatoriska uppdelning

som finns inom socialtjänsten. Vad de syftar på är uppdelningen mellan enheter för ekonomiskt bistånd, och enheter som har hand om andra former av insatser och bistånd. Flera av våra respondenter menar att det mellan deras egen enhet och enheten för ekonomiskt bistånd finns skillnader i sättet att arbeta. Några av socialarbetarna upplever att arbetet på enheten för ekonomiskt bistånd i större utsträckning är styrt av regler och att det i och med detta finns en form av fyrkantighet i sättet att arbeta. Andra beskriver hur enheterna har helt skilda sätt att se på ekonomi, då barn- och familjeenhetens insatser ofta är betydligt dyrare.

Man märker ju också att vi har andra ekonomiska perspektiv, för jag tänker om man jobbar med placeringar här, det kostar flera tusen kronor per dygn, vissa platser. Och då kan man ju tycka, ja men sju hundra kronor hit eller dit, det är väl ingenting?!

Genom dessa skilda synsätt och sätt att arbeta, beskriver många av våra respondenter hur samarbetet mellan enheterna ofta kan upplevas problematiskt. Flera uttrycker som vi tidigare beskrivit, att sätt att arbeta mot fattigdom och med klass kan vara konkret genom till exempel bekostande av utbildning. För att kunna bedriva detta arbete, måste det ofta fattas beslut utanför deras egen enhet och då främst på enheten för ekonomiskt bistånd. Informanterna uttrycker att det ibland krävs stora ansträngningar för att få igenom insatser som går utanför normen, men som de ändå anser kan vara till gagn för barnens situation. En socialarbetare beskriver enheternas samarbete.

Det funkar väl sådär om jag ska vara helt ärlig. Man hamnar ju ofta i det att dom säger nej och så ska vi skriva intyg och det kan ju liksom vara lite tungrott, kan jag tycka. För jag kan tycka att dom kan lika väl som vi göra en bedömning utifrån vad som är bäst från ett barnperspektiv

Detta är ett exempel på en åsikt som uttrycks från de flesta socialarbetarna, att de för att få igenom vad de anser är bäst ur ett barnperspektiv måste bedriva en form av lobbyverksamhet gentemot enheten för ekonomiskt bistånd. Denna lobbyverksamhet består i att de till exempel skriver intyg för att lösgöra pengar och få insatser beviljade. Det går att säga att de i detta arbete intar en roll som försvarsadvokater för barnen och familjerna. Flera av respondenterna talar om att samarbetet mellan enheterna ofta sker på individuell nivå, och att det krävs en samsyn mellan olika socialsekreterare för att få till ett gott samarbete. Överlag beskrivs samarbetet i ganska bristfälliga termer, med undantag från en stadsdel där ett organiserat samarbete mellan enheterna bedrivs i form av regelbundna möten, vilket har inneburit en viss förbättring. Informanterna från denna stadsdel beskriver hur de upplever att de gemensamma

mötena hjälper till och ger möjligheter att föra fram barnperspektivet och att en större helhet skapas.

Ett annat sätt som socialarbetarna arbetar på för att få fram extra pengar till insatser som de beskriver som en del i arbetet mot fattigdom, är att bevilja extrapengar till kontaktpersoner eller familjebehandlare som kan användas till aktiviteter tillsammans med barnen. Dessa båda exempel tycker vi i sammanhanget kan betecknas som byråkratiska omvägar. Istället för att enheten för ekonomiskt bistånd ger extrapengar direkt utifrån ett barnperspektiv, krävs intyg eller övertalning från socialarbetare inom samma organisation. Flera socialarbetare är kritiska till att de behöver gå dessa omvägar. I vissa fall skulle de vilja kunna ge pengar direkt till familjerna att göra aktiviteter eller leva lite bättre för, istället för att behöva ta omvägar via en kontaktperson eller familjebehandlare.

Tänkt om man kunde ösa in en tusenlapp extra varje månad, möblera upp hemmet som ser för jävligt ut, våga vara lite radikal någon gång, det skulle vara intressant att se... hur länge vi behövde familjebehandlaren då. Jag säger inte att det är så enkelt att det bara är att pytsa in lite pengar så löser det sig, men jag tror att det skulle kunna ge förutsättningar för ett förändringsarbete.

Ovan beskrivna hinder i det faktiska arbetet och i att kunna testa nya sätt att arbeta ser vi har stora kopplingar till teorin om HSO. Denna beskriver att det inom människovårdande organisationer finns dubbla uppdrag och målsättningar, men vi menar att våra exempel tyder på att det finns en ännu större komplexitet (Hasenfeld 1992). Inte nog med att arbetarna inom sin egen enhet har att brottas med lojalitet gentemot organisationen kontra sina klienter. De andra enheterna inom samma organisation har också sina specifika uppdrag och direktiv som socialarbetarna upplever skiljer sig mot deras egna. Vi ser i vårt material att socialtjänstens övergripande målsättningar inte alltid förmår att överbrygga dessa skillnader och att det därför inte bara uppstår spänningar mellan socialarbetare, organisation och klient, utan också mellan olika socialarbetare och enheter. Dessa spänningar ser vi, med utgångspunkt i våra informanternas utsagor, förstärks genom att socialtjänstens allmänna ramar och mål får underordnad betydelse i jämförelse med varje enhets specifika direktiv. Vi ser att detta kan ha en motverkande och hindrande effekt i arbetet med fattigdom och klass då dessa brister i samarbetet försvårar att en helhetssyn gällande individers behov och livssituation skapas. Vidare går det att se en koppling mellan teorin om HSO till att det inte går eller är svårt att testa nya sätt att arbeta inom socialtjänsten. Den beskrivna önskan om att kunna ge en extra

tusenlapp till en fattig familj för att se om inte det skulle kunna avhjälpa många problem, kan uppfattas som ett illegitimt arbetssätt. Teorin om HSO beskriver hur organisationerna måste vinna legitimitet för sina arbetssätt i allmänhetens ögon (Hasenfeld 1992). Att bevilja en person extra pengar eller materiella ting är svårt då det kan uppfattas som orättvist att någon får mer än andra. Utöver denna orättvisa råder det även en stor diskrepans mellan vad i fattigdomen som är individers eget ansvar och vad som faktiskt beror på samhällets struktur. Ifall det, som vi menar i takt med samhällets individualisering, råder en övervikt till att se att individer helt och fullt är ansvariga för sin egen situation, blir det svårare att legitimera insatser som går utöver det mest grundläggande. Denna svårighet i att vinna legitimitet för vissa insatser, som socialarbetarna anser skulle kunna vara effektiva i arbetet mot fattigdom och för klassmässiga förändringar, gör att målet socialtjänsten har att ta hänsyn till individuella skillnader i sina bedömningar försvåras. Som socialarbetaren i citatet ovan ger exempel på tycker vi att det hade varit intressant att se om det sociala arbetet skulle kunna förändras till det bättre och ge bättre förutsättningar för ett förändringsarbete, ifall flera typer av insatser och sätt att arbeta blev betraktade som legitima av socialtjänst och allmänhet.

7 Sammanfattande slutdiskussion

Vårt syfte med denna uppsats var att vi ville undersöka hur socialarbetare inom socialtjänstens barn- och familjesektor resonerar kring fattigdom och klass samt hur de definierar, konstruerar och kopplar samman dessa begrepp. Vidare ville vi undersöka vilken betydelse de anser att begreppen har i deras arbete och i barns liv, samt på vilket sätt de arbetar med frågor som går att relatera till begreppen klass och fattigdom. I detta sammanhang ville vi även undersöka vilken roll organisationen har för socialarbetarnas möjligheter att arbeta med dessa frågor.

Vi har kunnat se hur socialarbetarna presenterar bilder av både klass och fattigdom som komplexa företeelser. Vad gäller definitionerna och resonemangen kring begreppen ser vi stora likheter. De talar om att såväl ekonomiska, materiella, kulturella och sociala faktorer är med och ger innehåll och betydelse till både klass och fattigdom. Vi anser oss dock se nyansskillnader i det att talet om fattigdom i större utsträckning präglas av ekonomiska och materiella konstruktioner, medan talet om klass mer fokuserar på sociala och kulturella aspekter. Genom att de i sina definitioner av fattigdom använder sig av både absoluta och relativa termer, tycker vi att de flesta av socialarbetarna ligger nära en dual fattigdomsdefinition. De absoluta definitionerna består i att de talar om ett sätt att definiera

fattigdom är genom ekonomiska gränser, och de relativa delarna av deras definitioner går bland annat ut på att flera av dem menar att det är en fattigdom att i bred bemärkelse avvika från den allmänna livsstilen. Uppfattningen att de i sitt tal ligger nära den duala definitionen förstärks även av att de i likhet med denna syn på fattigdom betonar valet som centralt för upplevelsen av fattigdom och därmed blir detta också en del av definitionen. De flesta av socialarbetarnas klassdefinitioner grundar sig till stor del på tankar om att en individs klassposition bestäms av dennes utbildning, språk och olika tillgång till samhällets arenor. Konstruktionerna tycker vi till stor del påminner om Webers teori om status, som bidragande till samhällets stratifikation. Ännu tydligare kopplingar i socialarbetarnas utsagor ser vi till Bourdieus teorier om att det är olika former av kapital som formerar samhällets klasspositioner. Vi tycker att de betonar socialt, kulturellt och symboliskt kapital som främst avgörande för vilken klass en individ kan tänkas tillhöra. Även om det inte är många av socialarbetarna som menar att det helt går att bortse ifrån ekonomiska faktorer för att definiera klass, är det få som i likhet med Marx teori om klass betonar att dessa skulle vara av avgörande karaktär vid definitionen av klassbegreppet. Vi tycker även att flera av socialarbetarna i sitt tal om klass upplever begreppet som svårt att använda och till viss del förlegat, och vi tror att detta kan bero på att begreppet som sådant är starkt kopplat till den Marxistiska definitionen. Alla betonar dock att det finns en hierarkisk uppdelning mellan olika grupper i samhället.

Våra intervjupersoner beskriver en rad sätt som de anser att fattigdom och klasstillhörighet kan påverka ett barn på. En del av hur de tänker att denna påverkan sker är att en familjs ekonomiska och sociala situation skapar förutsättningar för barns möjligheter i livet. Beroende på klass- och fattigdomsmässiga faktorer får barn olika tillgång till de verktyg som krävs för att bli en välintegrerad samhällsmedborgare. Flera socialarbetare beskriver hur det i fattiga familjer och i familjer från utsatta klasspositioner saknas språk, förväntningar och traditioner och detta gör det svårare för ett barn att utveckla de färdigheter som krävs för att kunna möta olika miljöer på ett sätt som stämmer överrens med den normerande livsstilen. Här finns tydliga kopplingar till Bourdieus teorier om hur en individ, främst under uppväxten, utvecklar ett habitus som i sin tur till stor del är avgörande för individens möjligheter att utveckla olika former av kapital. Socialarbetarna beskriver även hur fattigdom och klassposition kan ta sig konkreta uttryck i och med att de märker hur barn från utsatta klasspositioner och från fattiga förhållanden på grund av resursbrist hos föräldrarna i bred bemärkelse, kan uppleva sämre hälsa och avsaknad av till exempel glasögon i skolan. Detta

stämmer överrens med forskning som visar att fattigdom definierad i termer av deprivation har tydliga samband med andra välfärdsproblem.

Vi ser också att socialarbetarna menar att skolan kan ha en disintegrerande effekt genom att det till exempel tas ut dolda, ”frivilliga” avgifter för aktiviteter. Detta kan bidra till att barn som på grund av fattigdom inte har möjlighet att delta, upplever känslor av utpekande och utestängning. Vi kopplar detta till den relativa fattigdomssynen och dess betoning på att en utestängning från den allmänna livsstilen utgör grund för fattigdom. Barn som inte kan delta i skolans alla aktiviteter menar vi inte lever i enlighet med denna livsstil. En sådan utestängning menar socialarbetarna dels påverkar barnen i nuet men även i framtiden genom att självkänsla och självförtroende kan påverkas negativt.

Klass- och fattigdomsmässiga faktorer påverkar socialarbetarnas arbete på flera olika sätt. Ibland är det i fokus för deras arbete genom att de arbetar med att skapa förutsättningar för att individer ska få arbete, utbildning eller bostad för att dessa individer på så sätt ska kunna lyfta sig ur fattigdom och förändra sin klassposition. I dessa lägen anser vi att socialarbetarna hjälper till att stärka det som Weber har beskrivit som en individs marknadsposition. Genom att jobba på detta sätt går det också att se hur de arbetar för att individer ska kunna integreras i olika samhällsarenor. Detta menar vi kan bidra till att en individs ekonomiska, kulturella, sociala och symboliska kapitalformer stärks och att detta därmed blir ett sätt att förändra klasspositioner. Ett av de sätt som socialarbetarna beskriver att de arbetar på och som de även kan se som ett sätt att motverka fattigdom är genom olika berikande insatser. Exempel på detta kan vara en kontaktperson eller en familjebehandlare. Dessa kan bidra till att fylla de luckor som skapas av de negativa sociala aspekterna av fattigdom. En kontaktperson kan vara ett led i att visa på möjligheter, ge tillgång till nya arenor och på så vis bidra till att utveckla en persons habitus.

På grund av en stor arbetsbelastning och ett stort och ofta diffust uppdrag ser vi att fattigdom och klass som fenomen att ta hänsyn till, ofta hamnar i periferin av socialarbetarnas arbete. I våra respondenters svar kan vi utläsa att socialtjänsten som organisation inte heller uppmuntrar arbetet med sådana frågor utan betonar vikten av att hålla sig till det mest centrala uppdraget, sådant som är ”enklare” att identifiera och utforma insatser för. Vidare kan vi se att den organisatoriska uppdelningen mellan olika enheter kan försvåra arbete som har med fattigdom och klass att göra, genom att skillnader i synsätt och brister i samarbete kan göra att ett helhetsgrepp förloras. Detta får till följd att socialarbetarna ofta måste gå byråkratiska

omvägar och utnyttja sitt handlingsutrymme för att kunna arbeta med dessa aspekter. Detta kan kopplas till teorin om HSO och dess beskrivning av hur en arbetare inom människovårdande organisationer har att förhålla sig till dels allmänna mål, och dels till specificerade och konkreta riktlinjer. Vi har även visat att målen delvis tycks skilja sig åt mellan socialtjänstens olika enheter. Ur våra respondenters svar kan vi genom detta se hur socialtjänsten som organisation, trots de existerande målparagraferna i socialtjänstlagen, i praktiken inte förmår ena socialarbetare kring ett tydligt uppdrag och mål vad gäller arbete med klass och fatigdom.

En sak som har väckt våra tankar under arbetet med denna uppsats är att vi upplever skillnader mellan hur socialarbetarna menar att klass- och fattigdomsmässiga faktorer och effekter påverkar barns liv och möjligheter, och hur de sedan beskriver och talar om olika sätt som de vill och kan arbeta med dessa frågor. Samtliga socialarbetare menar att ett barn påverkas på många olika sätt av att leva i fattigdom och i en utsatt klassposition. De menar att dessa fenomen genom både sociala och ekonomiska aspekter kan ha en stor negativ inverkan på ett barn. Samtidigt visar de tveksamheter och ger få exempel på hur de faktiskt arbetar mot fattigdom och klass. Flera av de intervjuade började först en bit in i intervjun reflektera bredare kring hur de arbetar och kan arbeta för att hjälpa individer på dessa områden. Denna till synes ovana att reflektera kring begreppen i deras arbete tillsammans med att de flesta uppgav att de sällan pratar om dessa fenomen på sina arbetsplatser, tycker vi visar exempel på att begreppen till stor del idag är osynliggjorda i den praktiska socialarbetardiskursen, i vart fall inom socialtjänstens barn- och familjeenheter. Våra resultat visar att de på en teoretisk nivå reflekterar på flera sätt kring begreppens betydelse, samtidigt som vi tycker oss kunna se att klass och fattigdom inte får samma utrymme i deras praktiska arbete. Utifrån de betydelser de tillskrivit begreppen tycker vi alltså att det råder en diskrepans mot hur det praktiska arbetet sedan bedrivs.

Det finns flera möjliga anledningar till denna diskrepans. Utifrån det som socialarbetarna har sagt och det engagemang de under intervjuerna visade, tror vi inte att de medvetet undviker att arbeta med frågor som hänger ihop med klass och fattigdom. Istället kan det bero på att de inte är vana att tänka att deras arbete är ett led i arbetet mot fattigdom och i att förändra klass. Alltså att det handlar om en ovana i att reflektera kring och använda dessa båda begrepp praktiskt. Att flera av dem först efter ett tag började reflektera över och ge exempel på hur deras arbete faktiskt kan påverka dessa fenomen, tycker vi stärker denna tes. Men mer centralt i förklaringen till diskrepansen tror vi är de gränser och utmaningar som socialtjänsten som

organisation utgör för socialarbetarna. Utifrån socialarbetarnas utsagor upplever vi att det som av organisationen räknas till legitima arbetsmetoder inom barn- och familjeenheterna är sådana som riktar sig direkt mot individers förmågor och behov. Många av orsakerna till det som skapar barns behov och formar föräldrars förmågor, anser socialarbetarna går att finna i fattigheds- och klassmässiga faktorer. Organisationens ramar gällande uppdrag är både stora och diffusa i form av socialtjänstens målparagrafer där det anges att socialtjänsten har ett ansvar att till exempel arbeta för individers lika rättigheter, samtidigt som det inom varje enhet ryms specificerade och direkta direktiv. Detta tillsammans med den pressade arbetssituationen, samt vad som av samhället anses vara legitim hjälp mot fattigdom, gör att det ställs stora krav på den ensamme socialarbetaren att utforma insatser som möter orsakerna till behoven och förmågorna och inte enbart deras uttryck.

Vi frågar oss om det med allt detta i åtanke inte vore rimligt att verka för att ett mer organiserat samarbete mellan socialtjänstens olika enheter kommer till stånd. Genom ett sådant samarbete tror vi att det skulle skapas bättre förutsättningar för en helhetssyn inom socialtjänsten, och att arbetet mot barnfattigdom därmed skulle bli betydligt mer effektivt.

8 Referenslista

Carle, Jan (2007). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion, i Månson, Per (red.) (2007). *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 7. uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag, s. 373-414.

Crompton, Rosemary (1998). *Class and stratification: an introduction to current debates*. 2. ed. Malden, MA: Blackwell

Ekonomiskt utsatta barn. (2004). Stockholm: Socialdepartementet, Regeringskansliet

Elofsson, Stig (2005). Kvantitativ metod – struktur och kreativitet, i Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, s. 59-89

Engdahl, Oskar & Larsson, Bengt (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur

Giddens, Anthony & Griffiths, Simon (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur

Halleröd, Björn (1991). *Den svenska fattigdomen: en studie av fattigdom och socialbidragstagande*. Diss. Umeå : Univ.

Halleröd, Björn & Larsson, Daniel (2008). Poverty, welfare problems and social exclusion. *International Journal of Social Welfare*. 17, s. 15-25

Halleröd, Björn (2010). Vem är fattig i Sverige: *Framtider*, Institutet för framtidsstudier.1,2010 s. 18-21

Hasenfeld, Yeheskel (red.) (1992). *Human services as complex organizations*. Newbury Park, Calif.: Sage

Hjort, Torbjörn (2010). Den fattige konsumenten: *Framtider*, Institutet för framtidsstudier.1,2010 s. 22 - 25

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

- Larsson, Sam (2005). Kvalitativ metod – en introduktion, i Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, s. 91-128
- Lipsky, Michael (1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation
- Mack, Joanna & Lansley, Stewart (1985). *Poor Britain*. London: Allen & Unwin
- Magadi, Monica (2010). Risk Factors for Severe Child Poverty in the UK. *Journal of Social Policy*, vol. 39, no. 2, s. 297-316, Apr 2010
- Pakulski, Jan & Waters, Malcolm (1996). *The death of class*. London: Sage
- Palme, Joakim & Kap, Hrvoje (2010). Inför morgondagens sociala Europa: *Framtider*, Institutet för framtidsstudier.1 2010 s. 14-17
- Petersson, Harry, Leppänen, Vesa, Jönsson, Sandra & Tranquist, Joakim (red.) (2006). *Villkor i arbete med människor: en antologi om human servicearbete*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Rauhut, Daniel, Lingärde, Svante & Alander, Nina (2006). *Om barnfattigdom: ansvar, insatser och orsaker*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Välfärd och Utbildningsavdelningen, Stadsledningskontoret
- Rowntree, B. Seebohm (1922). *Poverty: A study of town life*. New ed. London. Tillgänglig som E-bok via Google Books
- Salonen, Tapio (2011). *Barnfattigdomen i Sverige: årsrapport 2010*. Stockholm: Rädda barnen
- Sen, Amartya K. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press
- Social rapport. 2010*. (2010). Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialtjänstlagen SFS 2001:453
- Stenberg, Lina (2006). *Ensam är fattig: en fördjupningsstudie om barnfattigdom bland barn till ensamstående föräldrar*. Stockholm: Rädda barnen
- Sundell, Knut, Vinnerjung, Bo, Andréé, Cecilia & Hummelsjö, Eva (2004). *Socialtjänstens barn*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen

Svenning, Conny (2003). *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling : klassiska och nya metoder i informationssamhället : källkritik på Internet. 5., omarb. uppl.* Eslöv: Lorentz

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete.* Stockholm: Natur & kultur

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi.* 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Townsend, Peter (1979). *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living.* Berkeley: Univ. of Calif. P.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer.* 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan (2002). *Att skriva uppsats med akribi.* 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Wright, Erik Olin. (2000). *Class counts [Elektronisk resurs] student edition.* [Abridged ed.]. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press

Internetkällor

FN:s Barnkonvention (1989): www.unicef.se/barnkonventionen

Unicef report card n. 6 2005: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/repcard6e.pdf>

Vetenskapliga rådet: www.vr.se

9 Bilagor

9.1 Intervjuguide

Tema 1 - Fattigdom

1. Namn, Ålder, Utbildning
2. Beskriv dina arbetsuppgifter
3. **Hur skulle du definiera fattigdom? Vad innebär det för dig?**
 - Ekonomi?
 - Barnfattigdom?
 - Orsaker?
 - Valmöjligheter?
 - Individuella skillnader?
4. **Hur tror du fattigdom påverkar barn/ individer?**
5. **Ditt arbete med fattigdom?**
 - Samtal?
 - Hur kan du påverka?
6. **Organisationens betydelse i jobbet med fattigdom?**
 - Samarbete?
 - Organisationens indelning/uppdelning?
7. **Vem ansvarar för bekämpning av fattigdom?**
 - Hur skulle du vilja arbeta?

Tema 2 – Klass

1. **Hur definierar du begreppet klass?**
 - Innebörder/Innehåll?
2. **Hur påverkar klasstillhörigheten barns liv och möjligheter?**
 - Utbildning/ Hälsa?
3. **Hur påverkar klass ditt arbete?**
 - Uttryck?
 - Möjligheter?
 - Vad hjälper/ hindrar förändring?
 - Din egen klass?
4. **Sammanfattande och önskemål om förändringar?**

- Begreppens relevans?
- Prioritet?

9.2 Informationsbrev

Informationsbrev angående deltagande i C-uppsatsintervju

Först av allt vill vi tacka för att du vill delta i vårt uppsatsarbete!

Vår C-uppsats ska handla om barnfattigdom, klass och socialt arbete. Under den senaste tiden har det pågått en debatt kring barnfattigdomen i Sverige. Rädda barnen har under vintern presenterat en rapport i vilken en utveckling beskrivs där barnfattigdomen ökar. Samtidigt menar andra debattörer att det inte finns någon barnfattigdom att tala om i Sverige idag.

Det vi är intresserade av att undersöka är vilken betydelse begreppen klass och fattigdom har för socialarbetare inom socialtjänstens barn- och familjeenheter i Sverige idag. Ser socialarbetare att det finns barnfattigdom och olika klasser i dagens Sverige? På vilket sätt anser socialarbetare att fattigdom och klass påverkar barnens liv? Hur påverkar dessa begrepp socialarbetarnas arbete?

Vi kommer att intervjua socialarbetare som arbetar inom socialtjänstens barn- och familjeenheter. Vi kommer att intervjua såväl myndighetsutövande socialsekreterare som socialarbetare inom utförarenheter. Resultaten från intervjuerna kommer att presenteras i form av intervjuer i vår C-uppsats som beräknas vara färdig under våren 2011. Du kommer att vara anonym i uppsatsen då inga namn eller personuppgifter kommer presenteras. Andra uppgifter som kan tänkas påverka din anonymitet kommer utelämnas eller ändras.

Deltagande i uppsatsen är helt frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta intervjun.

Har du några frågor rörande deltagandet är du välkommen att kontakta någon av oss via e-post eller telefon.

Återigen vill vi tacka för att du vill ställa upp och bidra med dina kunskaper och åsikter kring detta aktuella och viktiga ämne!

Tid för intervju:

Med vänliga hälsningar

Eric Jansson Tel: xx

Erik Frid Tel:xx

Handledare: Linda Lane, Tel: xx Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet, Box 720, 405 30 Göteborg